

НАСОКИ

за вклучување
за намалувањето
ризици од
катастрофи на
локално ниво

British Embassy
Skopje

Институт за демократија
Социетас цивилис - Скопје

ukaid
from the British people

Импресум

Наслов:

Насоки за вклучување за намалувањето ризици од катастрофи на локално ниво

Автор:

м-р Васко Поповски

Издавач:

Институт за демократија „Социетас Цивилис“ - Скопје

Лектура:

Валентина Јошевска

Дизајн:

Владо Србиноски

Публикацијата може бесплатно да се преземе на:

idscs.org.mk

Оваа публикација е финансирана од страна на UK Aid од Владата на Обединетото Кралство. Наведените мислења не значи дека ги одразуваат официјалните ставови и политики на Британската Влада

British Embassy
Skopje

Институт за демократија
Социетас цивилис - Скопје

Извршно резиме

Со оглед на зголемениот број на катастрофалните настани што се случуваат на подрачјето на државата, последиците од пандејската криза на КОВИД-19, како и потенцијалните нови ризици и закани, се нагласува потребата од соодветно вклучување за намалувањето на ризици од катастрофи на локално ниво. Целта на овие насоки за вклучување за намалувањето на ризици од катастрофи на локално ниво е да ги постави основите за нивното интегрирање во стратешкото и развојното планирање на локално ниво со што ќе им се овозможи на единиците на локалната самоуправа да ги реализираат целите на одржливиот и отпорниот развој.

Во овој документ се дава преглед на тековната состојба за намалувањето на ризиците од катастрофи и поврзаноста и влијанието врз локалниот развој, врската помеѓу катастрофите и развојот, потребата од нивното вклучување, можностите и начините како тие да се интегрираат. Дефинирани се конкретни насоки и технички листи за практична интеграција со што ќе се поддржи и олесни процесот на интегрирање на локално ниво. Со ова ќе се овозможи единиците на локалната самоуправа полесно и поефикасно да ги остваруваат своите стратешки и развојни цели, придонесувајќи за нивниот отпорен развој. Во овој контекст важно е да се истакне дека овие насоки се први од ваков вид за вклучувањето за намалувањето на ризици од катастрофи на локално ниво во поширокиот регион и го трасираат патот за подобро, поефикасно и поефективно локално стратешко и развојно планирање кое ќе биде усогласено со постојните ризици и опасности, новите закани, при што ќе се превенираат последиците од постојните опасности и ќе се ублажат последиците од новите и непредвидените, додека се води сметка сите граѓани на подрачјето на единиците на локалната самоуправа да бидат вклучени во локалните процеси на управувањето со ризикот од катастрофи.

Со цел практична примена на насоките, изработени се и три технички листи за проверка на вклучувањето за намалувањето на ризици на локално ниво: Техничка листа за вклучувањето за намалувањето на ризици од катастрофи во стратешките и развојните плански документи на локално ниво, Техничка листа за проверка на вклучувањето за намалувањето на ризици од катастрофи во проектните интервенции за локален развој и Техничка листа за евалуација на вклучувањето за намалувањето на ризици од катастрофи на локално ниво.

Кратенки

АРМ	Армија на Република Северна Македонија
БОП	Бруто-општествени производ
ЕУ	Европска Унија
ГИС	Геоинформациски систем
ГП	Група за проценка
ГРЦУК	Главен регионален центар за управување со кризи
ГШ	Главен штаб
ДЗС	Дирекција за заштита и спасување
ЗУК	Закон за управување со кризи
ИКТ	Информатички-комуникациски технологии
ЈЕ	Југоисточна Европа
НРК	Намалување ризици од катастрофи
ООН	Организација на Обединетите нации
РСМ	Република Северна Македонија
РЦУК	Регионален центар за управување со кризи
СБ	Светска банка
СОП	Стандардно оперативни процедури
СЗО	Светска здравствена организација
СУК	Систем за управување со кризи
ТППЕ	Територијални противпожарни единици
УК	Управувачки комитет
УНДП	Програма за развој на Обединетите нации

УНЕСКАП	Економска и социјална комисија на Обединетите нации за Азија и Пацификот
УНРК	Управување со намалување ризици од катастрофи
УНДРР	Канцеларија на Обединетите нации за намалување ризици од катастрофи
ЦУК	Центар за управување со кризи
ШСЕ	Шумско стопанска единица

Содржина

стр.

3	<u>Извршно резиме</u>
4	<u>Кратенки</u>
8	<u>1. Вовед</u>
9	<u>1.1 Насоки за вклучување за намалувањето ризици од катастрофи на локално ниво</u>
9	<u>1.2 Потреба од вклучување за намалувањето ризици од катастрофи на локално ниво</u>
13	<u>2. Општо за вклучувањето за намалувањето ризици од катастрофи на локално ниво</u>
14	<u>2.1 Вовед</u>
15	<u>2.2 Поврзаноста на катастрофите и развојот</u>
23	<u>2.3 Глобална и национална рамка за вклучување за намалувањето ризици од катастрофи во локалниот развој</u>
28	<u>3. Вклучување за намалување ризици од катастрофи во стратешкото планирање на локално ниво</u>
29	<u>3.1 Вовед</u>
30	<u>3.2 Насоки за донесување стратешки планови за намалување ризици од катастрофи на локално ниво</u>
37	<u>3.3 Вклучување за намалувањето ризици од катастрофи во локалните стратешки развојни планови и програми</u>

47	<u>Техничка листа за проверка на вклучувањето за намалувањето ризици од катастрофи во стратешките и развојните плански документи на локално ниво</u>
53	<u>Насоки за вклучување за намалувањето ризици од катастрофи во стратешките развојни планови и програми на локално ниво</u>
58	<u>3.5 Евалуација на вклучувањето за намалувањето ризици од катастрофи на локално ниво</u>
60	<u>4. Заклучоци</u>
61	<u>Библиографија</u>
63	<u>5. Прилози</u>

1. Вовед

1.1 Насоки за вклучување за намалувањето ризици од катастрофи на локално ниво

Со оглед на зголемениот број на случени катастрофални настани на подрачјето на државата, последиците од пандеиската криза на КОВИД-19, како и потенцијалните нови ризици и закани, се нагласува потребата од соодветно вклучување за намалувањето ризици од катастрофи на локално ниво. Вклучувањето на политиките треба да се направи во стратешките планови и политики, како и низ секторските планови и програми и развојните проекти. Поради тоа, главна цел на овие **Насоки за вклучување за намалувањето на ризиците од катастрофи на локално ниво** е да ги постави основите за вклучувањето за намалувањето на ризиците од катастрофи во сегментите на стратешкото и развојното планирање на локално ниво. Овој документ се состои од преглед на потребата и **состојбата** на вклучувањето за намалувањето ризици од катастрофи на локално ниво, дефинирање на **ошиитието насоки за вклучување**, како и на соодветните **технички листи** за практична примена. Основна цел на овие насоки е да им помогнат на единиците на локалната самоуправа да ја зголемат отпорноста, како и да придонесат процесите на планирање да бидат во согласност со современите начела за намалувањето ризици од катастрофи, т.е. да бидат обврска на целото општество (англ. whole-of-society approach) и на сите нивоа на власт (англ. whole-of-government). Исто така, тие придонесуваат и за исполнување на целите на Рамката за намалување ризици од катастрофи од Сендаи 2015 – 2030 и Целите на одржливиот развој придвижувајќи го одржливиот и отпорен развој на локално ниво.

1.2 Потреба од вклучување за намалувањето ризици од катастрофи на локално ниво

Профилот на опасности на Република Северна Македонија се карактеризира со палета природни (поплави, пожари, земјотреси, свлечишта, бури, екстремни температури, суши и др.) и од опасности предизвикани од човек (техничко-технолошки инциденти и несреќи). Опасностите кои произлегуваат од климата (на пр. поплави, шумски пожари, суши, бури и сл.) се најчести, најинтензивни и предизвикуваат најголеми последици врз населението, критичната инфраструктура на национално и на локално ниво,

Намалувањето на ризикот од катастрофи има за цел да ги превенира новите и да ги намали постојните ризици од катастрофи и да управува со преостанатиот ризик, со што се придонесува за зајканување на отпорноста и последователното постигнување на одржливиот развој.

Извор: Терминологија на УНДРР

целокупниот социјално-економски развој на државата и заедниците, природата и биодиверзитетот. Од друга страна, земјотресите имаат најголемо влијание врз државата и заедниците во поглед на потенцијалните штети и загуби и долгорочниот ефект врз општествениот и економскиот развој. Ризиците и опасностите не се еднакви на подрачјето на државата и варираат во зависност од видот на опасностите, нивото на изложеност и ранливост, како и од капацитетите за справување на системот за намалување ризици од катастрофи и заедниците. На регионално ниво,¹ постојат одредени разлики помеѓу поединечните региони, но генерално, тие го следат профилот на опасност на земјата и регионалната дистрибуција на преовладувачките опасности и нивоата на ризици. Ризиците, нивото на ризик и застапеноста по региони е прикажана во табелата подолу. Последователно, овие опасности во поголема или помала мерка се присутни на подрачјата на единиците на локалната самоуправа.

Слика 1 – Изложеност на опасности на планските региони (ЕУ, 2018)

Опасност	Ниво на ризик	Регион(и)
Речна поплава	Висок	Северен, Јужен, Југоисточен, Централен
Поплава во урбана средина	Висок	Цела држава
Шумски пожар	Висок	Цела држава
Земјотрес	Среден	Цела држава
Недостаток на вода	Среден	Цела држава (среден на север, низок во останатите региони)
Екстремни температури	Среден	Цела држава (понизок ризик на западниот дел од државата)
Свлечиште	Низок	Запад и југоисток
Поплави на бреговите	Низок	Цела држава

Во изминатите две децении во нашата држава се случиле 12 катастрофални настани кои однеле 72 човечки животи, погодиле приближно 1.3 милион население, а штетите од само осум катастрофи имаат цена од повеќе од половина

1. Регионалното ниво се заснова на постоечките плански региони во државата.

2. European Union Civil Protection. Peer Review – Report North Macedonia 2018. 2019. p.14. [online]. Достапно на: <https://tinyurl.com/y4pxv23m>

- Најголем број жртви (22) се последица на поројната поплава во август 2016 год. во Скопје.
- Шумските пожари во јули 2007 год. погодиле приближно еден милион жители на половина од територијата на државата.
- Поплавите од 2015 год. чинат најскапо, приближно 245 милиони УСД.

милијарда американски долари.³ Покрај овие катастрофални настани, во текот на годината се случуваат голем број и други, помали во обем и магнитуда настани, на пр. поројни дождови, бури проследени со град, снежни бури, периоди на висока или на ниска температура, свлечишта и ерозии и други. Иако овие настани не се во фокусот на

интересот, континуирано ја нагрizuваат отпорноста на општините, заедниците и граѓаните исцрпувајќи ги нивните ограничени ресурси и продлабочувајќи ги постојните и креирајќи нови ранливости и социјални нееднаквости. Доколку се земат предвид и останатите фактори на ризик, како што се зголемената урбанизација, степенот на деградација на животната средина и негативното влијание врз екосистемите, проекциите за климатските промени (помалку, но поинтензивни врнежи, подолги периоди со високи температури проследени со суши), се очекува бројот на овие настани да се зголеми и сериозно да го наруши нормалното функционирање на единиците на локална самоуправа и заедниците.

Од друга страна, со новите и нетипични ризици и закани, како што се пандемијата на КОВИД-19, мигрантската криза од 2015 год., сè поголемото влијание на климатските промени кои преминуваат од акутни шокови во хронични стресови, тие на подолг период предизвикуваат последици кои каскадно се прелеваат во сите сфери на економскиот, општествениот и секојдневниот живот на граѓаните на локално ниво. Обемот на овие последици најдобро се рефлектира преку фактот дека во македонскиот контекст, пандемијата на КОВИД-19 само во првите 20 месеци од појавувањето ја чини македонската држава приближно 3.7 милијарди американски долари.⁴ Во поглед на реализирањето на основните надлежности и обврски на единиците на локална самоуправа, пандемијата остави големи последици⁵ и во поглед на финансирањето и во поглед на испораката на основните општински услуги.⁶ Така, на пример, се регистрираше пад на приходната ставка на општинските буџети и зголемување на расходната ставка со оглед на потребата за одговор на кризата. Во поглед на услугите, кај некои сектори како комуналниот и здравствениот сектор имаше зголемување на обемот на испорака на услуги. Другите услуги, како заштитата и спасувањето, функционираа тековно, додека

3. Popovski, Vasko. DRR Chapter for the 4th National Communication on Climate Change (Report). UNDP. 2021. p.5

4. „Една година во канците на короната“, Deutsche Welle, 26.2.2021. Достапно на: <https://p.dw.com/p/3pwzH>

5. Повеќе во: Popovski, V., Trenovski, B., Popovski, T. Municipal Crisis Management Response to COVID-19 Pandemics. Municipal Financing and Affected Services in the Republic of North Macedonia. UNDP. 2020. pp. 31–33

6. Услуги кои произлегуваат од надлежностите на единиците на локална самоуправа според член 22 од Законот за локална самоуправа.

некои како образованието функционираа хибридно. Кај некои сектори, како локалниот економски развој, имаше намалување на обемот на имплементирани проекти, како поради пандемијата, така и поради приоритетите за одговор на кризата и прераспределување на средства. Исто така, културата, спортот и рекреацијата поради карактеристиките на пандемијата беа ставени во мирување. Дополнително, пандемијата остави големи последици и врз благосостојбата и егзистенцијата на граѓаните, преку големиот број смртни случаи и заболувања,⁷ последователни последици по здравјето, вклучувајќи ја и психолошката состојба, зголемена сиромаштија и невработеноста и ограничениот пристап до основни услуги.

Последователно, единиците на локалната самоуправа не смеат да ги занемаруваат ризиците од катастрофи и кризи и со тоа да го доведат во прашање својот долгорочен социјален и економски развој и благосостојбата и сигурноста на граѓаните и заедниците. Со оглед на сето ова и врз основа на фактот дека единиците на локална самоуправа се првите субјекти што се справуваат со кризите и катастрофите (англ. first responders), како и првите субјекти што ги превенираат идните несреќи и катастрофи (англ. first preventers), во последниве години се нагласува потребата од вклучувањето за намалувањето на ризиците од катастрофи на локално ниво. Впрочем, и Целите на одржливиот развој (англ. Sustainable Development Goals),⁸ Рамката за намалување на ризикот од катастрофи од Сендаи 2015 – 2030 (англ. Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015 – 2030)⁹ и Договорот за клима од Париз (англ. Paris Agreement)¹⁰ упатуваат на потребата од интегрирање за намалувањето ризици од катастрофи во развојните политики и сектори со цел за обезбедување одржлив и отпорен развој.

7. Во периодот од 26.2.2020 до 8.2.2022 регистрирани се вкупно 278 872 заболени и 8 599 смртни случаи. <https://covid19.who.int/region/euro/country/mk>

8. Обединети нации, Цели за одржлив развој <https://sdgs.un.org/goals>

9. Рамка за намалување на ризикот од катастрофи од Сендаи 2015 – 2030 <https://web.archive.org/web/2020083111511/https://www.undrr.org/publication/sendai-framework-disaster-risk-reduction-2015-2030>

10. Договор за клима од Париз: https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXVII-7-d&chapter=27&clang=en

2. Општо за вклучувањето за намалувањето ризици од катастрофи на локално ниво

2.1 Вовед

Со цел да се обезбеди одржлив, отпорен, рамномерен и хармоничен развој на единиците на локалната самоуправа, неопходно е намалувањето ризици од катастрофи да биде разгледано и соодветно вклучено во основните развојни начела и практики. Во тој контекст кога се зборува за односот, поврзаноста и интегрирањето помеѓу ризикот од катастрофи и развојот, нивното термилошко определување е почетна точка.

- » Во таа насока, под **кајасирофа**¹¹ според терминологијата на УНДРР се подразбира сериозно нарушување на функционирањето на заедницата или општеството кое вклучува широки човечки, материјални, економски или еколошки загуби и влијанија, што ја надминува способноста на засегнатата заедница или општество да се справи со користење на своите ресурси.
- » **Намалувањето на ризиците од кајасирофи**¹² претставува концепт и практика за намалување на ризиците од катастрофи преку систематски напори за анализа и управување со причинските фактори на катастрофи, вклучително и преку намалена изложеност на опасности, намалена ранливост на луѓето и имотот, мудро управување со земјиштето и животната средина и подобрена подготвеност за негативни настани.
- » Од друга страна **развојот**¹³ вклучува различни аспекти и термини во својата дефиниција, од социо-економски претпријатија во земјите и териториите до „повеќедимензионални потфати за постигнување повисок квалитет на живот за сите луѓе“. Економскиот развој, социјалниот развој и заштитата на животната средина се меѓусебно зависни и меѓусебно зајакнувачки компоненти на одржливиот развој.
- » Во тој контекст, **одржливиот развој**¹⁴ е дефиниран како развој кој ги задоволува потребите на сегашноста без да се загрози способноста на идните генерации да ги задоволат сопствените потреби. Таа повикува на заеднички напори за градење инклузивна, одржлива и издржлива иднина за луѓето и планетата. За да се постигне одржлив развој, од клучно значење е да се усогласат три јадра: економскиот развој, социјалната инклузија и заштитата на животната средина. Овие елементи се меѓусебно поврзани и се суштествени за благосостојбата на индивидуалците и на општеството.

11. Меѓународна стратегија на Обединетите нации за намалување на ризици од катастрофи <https://www.unisdr.org/files/7817UNISDRTerminologyEnglish.pdf>

12. Ибид.

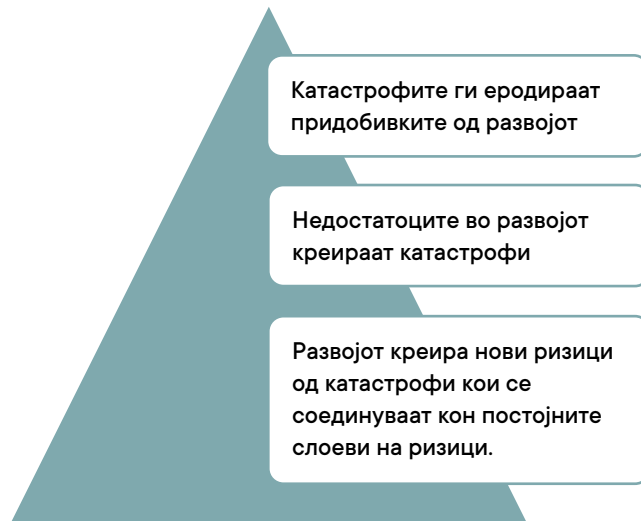
13. Обединети нации, <https://research.un.org/en/docs/dev>

14. Обединети нации, Цели за одржлив развој, <https://www.un.org/sustainabledevelopment/development-agenda/>

- › И на крај, **ошторноста**¹⁵ можеме да ја разбереме како способност на системот, заедницата или општеството изложено на опасности да се спротивстави, да апсорбира, да се приспособи и да се опорави од ефектите на опасноста на навремен и ефикасен начин, вклучително и преку зачувување и обновување на неговите суштински основни структури и функции.

2.2 Поврзаноста на катастрофите и развојот

Како што може да се види од воведниот дел, државата, заедниците и граѓаните се соочуваат со различни опасности, ризици и закани во нивниот општествено-економски развој и егзистенција. Постоеноста на изложеност кон природните и опасностите предизвикани од човек, степенот на ранливоста, како и способноста на ублажување, подготвеност, одговор и справување со катастрофите и кризите, во одреден степен ги определува и обемот на нивните последици и нивниот понатамошен развој. Областите за намалување на ризикот од катастрофи и развој т.е. катастрофите и развојот се меѓусебно поврзани и зависни при што можат да се идентификуваат следниве три одделни, но во исто време поврзани аспекти:

Слика 2 – Аспекти на поврзаноста помеѓу катастрофите и развојот (УНЕСКАП, 2017)¹⁶

- › **Катастрофиите ги еродираат придобивките од развојот** - Вкупната штета и загубите произлезени од земјотресот во Скопје во јули 1963 год. тектонски го промениле социо-економскиот развој на градот и

¹⁶ Социјален и економски комитет на Обединети нации за Азија и Пацификот, UNESCAP. Mainstreaming Disaster Risk Reduction for Sustainable Development: A Guidebook for the Asia-Pacific. 2017. p.5 [Online] https://www.unescap.org/sites/default/files/publication_WEBdrr02_Mainstreaming.pdf

тогашната држава. Без солидарната помош од странство, со цел да се помогне во опоравокот и да се ублажат последиците, градот би заостанувал во својот развој и долги децении по земјотресот би му било потребно да го достигне нивото на развој од денот на земјотресот. Друг пример е постојаното поплавување на градот Радовиш од поројните дождови и излевања на Радовишка и Сушичка Река, при што само од четири настани во 2008, 2013, 2015 и 2018 год. предизвикана е загуба на

Земјотрес во Скопје на 26.7.1963 год. – 9 степени според Меркалиевата скала, 200 000 погодени граѓани, 1 070 жртви (470 мажи, 430 жени и 170 деца), 3 300 повредени. Штета од 15% БОП на бивша Југославија или помеѓу 3 и 5 милијарди УСД. Биле уништени 85% од националното богатство на градот (инфраструктура, индустрија, станбен фонд и сл.)

еден човечки живот и предизвикана е штета во вредност поголема од 7 632 милиони евра.¹⁷ Овие штети влијаат врз економскиот развој на општината и наместо општинските средства да се користат проактивно за превенција и ублажување на катастрофите, тие ќе се искористат на реактивен начин за справување и опоравок. Од друга страна, катастрофите со својата магнитуда влијаат и врз одделните сектори на национално и на локално ниво, при што доаѓа до уништување или оштетување на критичната инфраструктура и услуги, уништување или оштетување на живеалиштата и деловните единици, зголемување на сиромаштијата и невработеноста, прекинување или отежнување на пристапот кон основните услуги и остварување права, како и макроекономски и фискални последици. Како резултат на сето ова, последиците по економијата и развојот се големи и резултираат со отстапување од планираните проекции на развој, доведуваат до нови задолжувања за санирање на последиците и опоравок.

- » **Негоспалоциите во развојот креираат катастрофи** – Секоја заедница има своја динамика на развој, при што одредени политики и практики што се применуваат може да резултираат со одредени недостатоци, кои во определена ситуација може да резултираат со катастрофа. Најчесто тоа се хроничните стресови и акутните шокови¹⁸ кои ја слабеат текстурата на отпорност и ги исцрпуваат локалните ресурси и капацитети, негативно влијаејќи на одржливиот развој со сериозни последици за граѓаните, особено најранливите групи (на пр. жени, млади, стари, лица со попреченост). Како пример е дадена матрицата од Општина Велес¹⁹ според која хроничните стресови може да се идентификуваат како демографски промени, недостаток на финансиски средства, стара и дотраена критична инфраструктура, квалитет на обезбедување на општински услуги,

17. Општина Радовиш. Презентација на информација за минати катастрофи. 2021.

18. Под хронични стресови се подразбираат оние што се повторуваат и ја слабеат отпорноста на општините и градовите на континуирана основа, а под акутни шокови се подразбираат настани кои настануваат одеднаш и го нарушуваат функционирањето на општините и градовите.

19. Општина Велес. Стратешки план за намалување ризици од катастрофи на Општина Велес 2021 – 2025. 2021. Стр.34 <https://idsocs.org.mk/wp-content/uploads/2021/10/veles.pdf>

недоволна вклученост на НРК во стратешките, програмските и планските документи на локално ниво, недостаток на интегрирано планирање, висока стапка на невработеност, зголемена социјална нееднаквост, лоши градежни практики, лоши практики во областа на животната средина, загадување од индустриите со хазарден потенцијал, климатски промени и деградација и загадување на животната средина. Акутните шокови може да се пронајдат кај природните опасности, биохазардите, дефектите на комуникациската и на енергетската инфраструктура или техничко-технолошките инциденти и/или несреќи. Листата на овие недостатоци може да се дополни со зголемената ранливост кон катастрофи на сиромашните граѓани, поголемата изложеност на опасности на нивните живеалишта, на пр. неформални и супстандардни населби, со нестандарден градежен материјал.

- » **Развојот креира нови ризици од катастрофи кои се соединуваат кон постојните слоеви на ризици** – Во рамките на овој аспект влегуваат постоечките фактори на ризикот како што се: ранливоста, последиците на климатските промени, степенот на деградација на животната средина, недостатокот на превенција и ублажување на ризиците, недостаток на едукација и јавна свест за превенција на катастрофи, ниското ниво на подготвеност, социјално-економскиот статус, нискиот животен стандард. Катастрофите настануваат кога еден или повеќе од овие фактори и процеси ќе резултира со зголемување на нивото на ранливост. Всушност, како што се намалуваат недостатоците на развојот, државите и заедниците стануваат поотпорни на ризикот од катастрофи и затоа, развојот е клучен за намалување на ризикот од катастрофа.²⁰

Со цел да се обезбеди одржлив, отпорен, рамномерен и хармоничен развој на единиците на локална самоуправа, **неопходно е намалувањето ризици од катастрофи да биде разгледано и соодветно вклучено во основните развојни начела и практики.** Овој процес на вклучување на катастрофите во развојот датира од крајот на минатиот век преку процесите на воспоставување глобални механизми за намалување ризик од катастрофи. Поимот **вклучување (англ. mainstreaming)** има за цел „во преден план да претстави важно прашање кое не е обврска или работа на определен сектор, туку е заедничка грижа на сите сектори или е она што се нарекува работа на сите. Суштинската филозофија на вклучувањето е намалувањето ризици како клучно хоризонтално прашање да се стави во преден план, при што станува суштинско начело на владеење кое продира во сите сектори и на сите нивоа. Вклучувањето оди пошироко од јавниот сектор и ги вклучува останатите сектори како што се: приватниот сектор, корпоративниот свет, академијата, медиумите, граѓанскиот сектор и заедниците.“²¹ Доколку се поврзат поимите

²⁰ Социјален и економски комитет на Обединетите нации за Азија и Пацификот, UNESCAP. Mainstreaming Disaster Risk Reduction for Sustainable Development: A Guidebook for the Asia-Pacific. 2017. p.6 [Online] https://www.unescap.org/sites/default/files/publication/WEBdrr02_Mainstreaming.pdf

²¹ Ибид.

на вклучување и намалување ризици од катастрофи, можеме да дојдеме и до соодветното терминолошко определување. **Така, пог вклучување за намалување на ризици од катастрофи во локално сирашешко и развојно планирање и политики се погразбира негово иншеирање преку ревидирање на постојните или донесување нови планови и политики** во секторите со цел да се намали или ублажи ефектот на постојните ризици и закани, да се антиципираат идните, како и да се намали или ублажи придонесот на локалниот развој за создавање ризици од катастрофи.

Последователно, ова придонесува единиците на локална самоуправа да бидат оспособени да креираат соодветни политики и да имплементираат мерки и активности за намалување на ризиците. Исто така, тоа ќе овозможи спречување и ублажување на идните и новите, потенцијални ризици, да изградат капацитети за подготовка, одговор и опоравок, да обезбедат поддршка и отпорност на локалниот развој, да ја подобрат имплементацијата на секторските планови и програми, да изградат и да ја одржуваат локалната критична инфраструктура да биде отпорна на катастрофи. Дополнително, преку поголема вклученост на граѓаните, бизнисите, академијата и невладините организации никој да не биде оставен сам (англ. leaving no one behind) во случај на катастрофи и кризи.

Во овој контекст важноста на локализирањето за намалувањето на ризиците од катастрофи, УНДРР²² го има идентификувано преку следниве аспекти:

- » влијанијата од катастрофите најнепосредно и најинтензивно се чувствуваат на локално ниво;
- » опасностите обично се јавуваат локално и многу од најефикасните алатки за намалување на изложеноста на опасности, на пр. прописите за користење на земјиштето и спроведувањето на правилата за градба се на локално ниво;
- » локалното ниво е местото каде што се концентрирани основните функции за управување со животната средина и регулаторното управување кои се од суштинско значење за ефективно намалување на ризиците од катастрофи;
- » на локално ниво владите и заедниците можат најдобро да се вклучат меѓусебно и да работат заедно;
- » локалното намалување на ризиците од катастрофи оди рака под рака со промоција на управувањето со локалниот развој и локалното управување со животната средина;
- » локалните актери се првите што реагираат во случај на катастрофа, па оттука повратните информации и прилагодувањата може да се усвојат и да се спроведат побрзо и во согласност со конкретниот контекст.

22. Меѓународна стратегија на Обединетите нации за намалување ризици од катастрофи, UNISDR. Words into Action Guidelines. Implementation guide for local disaster risk reduction and resilience strategies. A companion for implementing the Sendai Framework Target E. 2018. pp.16. [Online] https://www.unccllearn.org/wp-content/uploads/library/unisdr - 57399_drrresiliencepublicreview.pdf

Последователно, вклучувањето за намалувањето на ризикот од катастрофи се заснова на следниве постулати:

- › сеопфатното намалување на ризиците треба да биде интегрирано во политиките на локално ниво,
- › одлуките што се носат од страна на управувачките органи на локално ниво потребно е да ги вклучуваат фактите и аспектите за намалувањето на ризиците од катастрофи,
- › стратешките, развојните и секторските програми и планови потребно е да го интегрираат намалувањето на ризиците од катастрофи,
- › во сите фази на подготовката на проектите за имплементација на различни мерки и активности од различните сектори на локално ниво потребно е да се идентификуваат аспектите на ризиците од катастрофи и да се дефинираат мерки за нивно ублажување,
- › покрај редовното и континуираното мониторирање на реализацијата на проектите, потребно е да се подготви евалуација на вклученоста за намалувањето ризици од катастрофи и да се идентификуваат и кодифицираат научените лекции.

Затоа е неопходно да се планира поврзување на развојот и катастрофите, но и политиките, практиките и мерките за намалување ризици од катастрофи да се интегрираат во локалните надлежности и обврски. Соодветно на тоа, може да се идентификува пакет-начела²³ за вклучување за намалувањето ризици од катастрофи во главните текови и области на локалниот развој:

- › **Развивање правни и регулаторни механизми** кои не треба да бидат централизирани т.е. регулирани со еден стратешки или правен акт, туку потребно е да бидат интегрирани во одделните секторски стратешки документи и правни акти. Тоа ќе му обезбеди континуитет и интегрираност на процесот т.е. вклучувањето да биде од самиот почеток на нормативното уредување и во сите релевантни сектори. На овој начин би се отстранил пристапот што институциите, вклучително и единиците на локалната самоуправа, често го применуваат, а тоа е да се раководат само од тематскиот, од својот стратешки документ или законски акт. Последователно, и процесот на вклучување ќе биде проактивен и ќе ја следи потребната нормативна динамика на имплементирање на нормите. Исто така, единиците на локална самоуправа донесуваат различни видови акти и тие можат да бидат основа за вклучување или за имплементирање мерки и активности за намалување на ризиците на локално ниво во различните сектори и домени.

23. Начелата за вклучување за намалувањето кризи за намалувањето ризици од катастрофи во главните текови и области на локалниот развој се засновани врз соодветниот пакет-начела во публикацијата на УНЕСКАП: UNESCAP. Mainstreaming Disaster Risk Reduction for Sustainable Development: A Guidebook for the Asia-Pacific. 2017. p.13-22. [Online] https://www.unescap.org/sites/default/files/publication_WEBdrO2_Mainstreaming.pdf

Од друга страна, потребно е да има и регулаторни системи за намалување на ризиците во сите сектори од интерес на локално ниво, на пр. технички стандарди и СОП.

- › **Воспоставување институционални механизми** што треба да го следат пристапот дека намалувањето ризици од катастрофи е обврска на целото општество (англ. whole-of-society approach) и на сите нивоа на власт (англ. whole-of-government). Во нашиот контекст тоа значи дека обврската не е само на Центарот за управување со кризи со неговите регионални центри и Дирекцијата за заштита и спасување со нејзините подрачни одделенија. Напротив, намалувањето на ризиците е обврска на сите субјекти и сите сектори на локално ниво. Врз основа на надлежните законски акти потребно е тие да имаат воспоставено соодветна внатрешна структура која ќе ги спроведува законските обврски, но и ќе придонесува за сеопфатно вклучување во соодветните сектори, како и останатите заинтересирани страни, на пр. граѓаните, приватниот сектор, академијата и невладините организации преку интеграција во стратешките, програмските и планските документи и имплементацијата на мерки и активности. Исто така, врз основа на ова начело потребно е да се обезбеди ефикасна и ефективна координација за превенција, подготовка, одговор и опоравок од катастрофи и кризи, преку зајакнување на меѓуресорските тела и механизми на локално ниво. Воспоставувањето на институционалните механизми се однесува и на вклучувањето на различните субјекти и на заинтересираните лица како во процесите и постапките во различните фази на циклусот на катастрофата, така и нивно учество во оперативните тела во единиците за локална самоуправа. Тоа ќе обезбеди и нивните потреби да бидат земени во потреби при справувањето, одговорот и опоравокот од катастрофите.
- › **Усвојување политики и планирање рамка** – Ова начело потребно е да се разгледува низ призмата на донесување стратегии, програми и планови, како во сегментот за намалувањето ризици од катастрофи, така и во посебните секторски документи. Тука потребно е да се обезбеди конвергенција на двете области т.е. намалувањето ризици од катастрофи да биде вклучено во локалните и секторските документи и секторските приоритети и цели да бидат препознаени и вклучени во стратегиите, оценките, плановите и другите документи за намалување ризици од катастрофи. Овие политики, мерки и активности препорачливо е да бидат интегрирани во нивните акциски планови при што би се дефинирале реални, остварливи, финансиски подржани и инклузивни активности на локално ниво.
- › **Обезбедување финансиска и буџетска поддршка** – Достапноста и расположливоста на финансиските средства и буџетската поддршка од страна на единиците на локалната самоуправа е тема што заслужува посебна анализа и стратешки пристап. Со оглед на рестриktivноста на достапните финансиски механизми и ограниченото буџетско планирање, очигледен

е недостатокот на средства за финансирање за намалувањето ризици од катастрофи. Останатите карактеристики се реактивното финансирање мерки и активности по настанувањето на настанот/катастрофата, на пр. надомест на штети. Средствата за превенција и ублажување на постојните и потенцијалните ризици и закани се недоволни и локалните буџети „немаат конкретно доделени средства за намалување на ризикот само по себе“.²⁴ „Во буџетите на општините не постојат посебни ставки за управување со кризи, иако за одредени поврзани активности во сегментите на превенција, справување и ревитализација може да се идентификуваат предвидени расходи.“²⁵ Од друга страна, постои недоволна вклученост на проценките на ризици и опасности и модалитетите за трансфер на ризикот на стратешките и на секторските политики, програми и планови на национално и на локално ниво, на пр. осигурувањето од природни и опасности предизвикани од човек. Тоа влијае врз нивото на развиеност на јавно-приватните партнерства, приватните иницијативи во намалувањето на ризиците и искористувањето на иновативните финансиски механизми. Исто така, иако Рамката од Сендаи се однесува на воспоставување и финансирање на т.н. заштитни мрежи за социјална заштита за време на катастрофи и вонредни ситуации, тие сè уште не се користат во земјата поради недостаток на финансиска и тематска рамка. Поради сè ова е **неопходно да се подобри финансирањето за намалување на ризиците од катастрофи на локално ниво**, преку поголемо, подобро и одржливо буџетско финансирање, поголема искористеност на постоечките и на иновативните финансиски механизми и шеми, како и поголема вклученост на приватниот сектор, особено во сегментот на трансферот на ризикот и финансирањето на отпорноста на локалната критична инфраструктура. Исто така, постапката за креирање на буџетските политики на локално ниво и подготовката на годишните буџети потребно е да биде инклузивна и партиципативна, како во одредувањето на приоритетите во кои влегуваат мерките и активностите за намалувањето на ризиците, така и во финансирањето на потребите на ранливите групи граѓани со што би се зголемила нивната отпорност.

- » **Децентрализирањето на одговорностите на локално ниво** се појавува како неопходност, особено за време на пандемската криза на КОВИД-19. „Управувањето со кризи е централизирана надлежност, а заштитата и спасувањето е споделена надлежност, и поради тоа неопходна е понатамошна децентрализација на централните надлежности, како и воспоставување нови надлежности со цел општините да ги имаат целосните механизми, ресурси и капацитети за превенција, одговор и отпорно опоравување. Сето ова треба да биде проследено со обезбедување

24. UNDP. Disaster Risk Reduction Capacity Assessment Report for Former Yugoslav Republic of Macedonia. 2011. Online <https://www.cadri.net/system/files/2021-06/FYR-Macedonia-DRR-Capacity-Assessment-Report-2011.pdf>

25. Поповски, Васко. Студија за јавни политики за управување со кризи. ИДЦС. 2021. стр. 27. Online <https://idscs.org.mk/mk/2021/03/26/студија-за-јавни-политики-за-управување>

и трансфер на соодветни финансиски и човечки ресурси. Само на овој начин општините ќе бидат ефикасни и ефективни во спроведувањето на превенцијата и навремени во одговорот на ризиците на нивното подрачје.²⁶ Понатамошната децентрализација на овие надлежности ќе придонесе за навремено, поефикасно и поефективно намалување ризици од катастрофи преку подобро локално владеење, инклузивност и партиципативност на субјектите и граѓаните, особено на ранливите групи, при што директно се придонесува за единиците на локална самоуправа да имаат улога на први субјекти кои се справуваат со кризите и катастрофите (англ. first responders), но и да бидат и првите субјекти што ги превенираат идните несреќи и катастрофи (англ. first preventers). Исто така, со оглед на фактот „дека опасностите не познаваат општински граници, неопходно е сегментот на меѓуопштинска соработка да биде проширен, како во поглед на споделените надлежности, така и во поглед на потребните ресурси за превенција, подготвеност, одговор и опоравување, врз основа на профилираните опасности и проценетите ризици за определените општини“.²⁷

- » **Градење капацитетите на сите нивоа** – Заедно со усовршувањето на постоечките ресурси, градењето на капацитетите е еден од основните елементи на вклучувањето за намалувањето ризици од катастрофи во локалното развојно планирање. Тоа се реализира двострано, како во субјектите на системот така и во единиците на локалната самоуправа. Тоа е неопходно да се однесува на сите опасности, ризици и сектори и да ги опфати аспектите на двете страни, со цел да се препознаат можностите за интеграција, како и да се имплементираат преку стратешките документи и практичните мерки и активности. Градењето на капацитетите треба да биде и по хоризонтална оска (да ги вклучува сите субјекти на локално ниво) и по вертикална основа (не само да ги вклучува и субјектите на национално ниво туку и според препознаените и утврдените односи да се идентификуваат и зајакнуваат капацитетите и ресурсите). Активностите за градење на капацитетите може да опфатат една широка палета субјекти и практики. Тие вклучуваат сензибилизирање и јакнење на свеста за отпорноста и вклучувањето за намалувањето на ризиците од катастрофи на носителите на политики и одлуки на национално и на локално ниво, експертите од надлежните субјекти и практичарите, па сè до граѓаните. Според тоа, градењето на капацитетите може да се реализира преку општо јакнење на свеста и имплементацијата на едукативни активности или професионално образование и тренинг на лицата кои се справуваат со катастрофите.

26. Поповски, Васко. Студија за јавни политики за управување со кризи. ИДСЦС. 2021. стр. 29. Online <https://idsccs.org.mk/mk/2021/03/26/студија-за-јавни-политики-за-управување/>

27. Ибид. стр.29.

2.3 Глобална и национална рамка за вклучување за намалувањето ризици од катастрофи во локалниот развој

Во глобалната рамка за намалување ризици од катастрофи, вклучувањето за намалувањето на ризиците од катастрофи во агендите на националните и локалните власти се идентификуваше со **Рамката за акција од Хјого 2005 – 2015** (англ. Hyogo Framework for Action 2005 – 2015) и за прв пат се идентификуваа седум начела²⁸ за вклучувањето за намалувањето ризици од катастрофи, и тоа: институционален и правен механизам, интеграција во развојните политики и планирање, финансирање, децентрализација, градење капацитети и политичка волја. Впрочем, истото е дел и од агендата за одржлив и отпорен развој. Така на пример, **Рамката за намалување на ризиците од катастрофи од Сендаи 2015 – 2030** ги идентификува мерките и клучните двигатели на катастрофите, Во рамката е посочено дека „посветена акција треба да се фокусира на справувањето со основните двигатели на ризик од катастрофи, како што се последиците од сиромаштијата и нееднаквоста, климатските промени и варијабилност, непланирана и брза урбанизација, лошото управување со земјиштето и сложени фактори, како што се: демографските промени, слабите институционални аранжмани, политиките кои не се информирани за ризикот, недостатокот на регулатива и стимулации за приватни инвестиции за намалување на ризикот од катастрофи, сложените синџири на снабдување, ограничената достапност на технологијата, неодржливото користење на природните ресурси, намалените екосистеми, пандемиите и епидемиите”.²⁹ На оперативно ниво, оваа рамка има неколку карактеристики: го води мултихазард управувањето на ризикот од катастрофи на сите нивоа низ сите сектори, при што е неопходно да се интегрира низ сите политики, планови, програми и буџети на сите нивоа. Вклучувањето за намалувањето ризици од катастрофи во развојното планирање е обврска на сите заинтересирани власти и страни, вклучувајќи го и приватниот сектор и на сите нивоа. Во контекст на **Целиите на одржлив развој**, намалувањето на ризиците од катастрофи не е претставено како посебна цел туку е интегрирано во структурата на одделните цели и придонесува кон достигнувањето на одржлив и отпорен развој, при што постои можност за систематско и сеопфатно негово вклучување во различните сектори и области на сите нивоа. „Фокусот на имплементацијата дава можност да се поттикне зголемена политичка посветеност и економските инвестиции за да се намалат ризиците и да се преземат развојни активности кои сметаат дека отпорноста кон катастрофи е

28. Социјален и економски комитет на Обединети нации за Азија и Пацификот, <https://www.unescap.org/sites/default/d8files/knowledge-products/Mainstreaming%20DRR%20in%20Development%20Planning%20and%20Finance%20by%20P.G.%20Dhar%20Chakrabarti.pdf>.

29. Рамка за намалување на ризикот од катастрофи од Сендаи 2015 – 2030 <https://sustainabledevelopment.un.org/frameworks/sendaiframework>

клучна за намалувањето на сиромаштијата и клучен поттикнувач за одржлив развој.³⁰ Договорот од Париз не го споменува директно ова вклучување, туку упатува на признавањето за намалувањето на ризикот од катастрофи заради севкупната важност за спречување, минимизирање и справување со загубите и штетите поврзани со негативните ефекти од климатските промени, вклучувајќи ги екстремните временски настани и настаните со бавен почеток и улогата на одржливиот развој во намалувањето на ризикот од загуби и штети.

Во Република Северна Македонија намалувањето на ризикот од катастрофи се реализира на сеопфатен начин преку системите за управување со кризи и заштита и спасување, како и преку останатите надлежности и области на единиците на локална самоуправа. На **национално и локално ниво**, не постои соодветна стратешка рамка или рамка на политики која ќе упатува на потребата од пошироко вклучување за намалувањето ризици од катастрофи. Национална стратегија за намалување ризици од катастрофи според Рамката од Сендаи не е донесена, додека во тек е изработка на Национална стратегија за заштита и спасување која е во работна верзија и сè уште не е јавно споделена. На регионално ниво постојат развојни стратегии за регионален развој на осумте плански региони во кои се интегрирани определени мерки и активности. Сепак, не може да стане збор за системски или интегриран пристап, туку повеќе за индивидуални активности каде што се вклучени определени аспекти на вклучувањето за намалувањето ризици од катастрофи во регионалниот развој, односно развој на регионални програми за намалување ризици од катастрофи,³¹ мерки за управување со ризик од природни катастрофи,³² заштита од природни опасности,³³ ублажување на негативните ефекти од климатските промени, вклучувајќи ги временските непогоди.³⁴ На локално ниво, новитет е донесувањето стратешки планови за намалување ризици од катастрофи. Со тоа што значително се придонесува за вклучувањето за намалувањето ризици од катастрофи на локално ниво и за исполнување на една од целите на Рамката од Сендаи, а тоа е Цел Е: „Значајно зголемување на бројот на земји со национални и локални стратегии за намалување на ризикот од катастрофи до 2020 година“. Исто така, се поставуваат и основите за одржлив и издржлив развој. Стратешките планови се развиени за осум единици на локалната самоуправа, односно Конче, Карбинци, Кавадарци, Велес, Маврово-Ростуше,

30. Социјален и економски комитет на Обединети нации за Азија и Пацификот, <https://www.unescap.org/sites/default/d8files/knowledge-products/Mainstreaming%20DRR%20in%20Development%20Planning%20and%20Finance%20by%20P.G%20Dhar%20Chakrabarti.pdf>.

31. Програма за развој на Вардарски плански регион 2021 – 2026. Достапна на: <https://vardarregion.gov.mk/web/wp-content/uploads/2021/08/Programa-za-Razvoj-na-Vardarski-Planski-region-2021-2026.pdf>

32. Програма за развој на Југозападен плански регион 2021–2026. Достапна на: <https://southwestregion.mk/web/wp-content/uploads/2021/07/FinalnaPrograma-JUGOZAPADEN-Planski-Region-2021-2026.pdf>

33. Програма за развој на Источен плански регион 2021 – 2026. Достапна на: <https://eastregion.mk/wp-content/uploads/2022/02/Програма-за-развој-на-Источен-плански-регион-2021-2026-v2-2.pdf>

34. Програма за развој на Полошки плански регион 2021 – 2026. Достапна на: <https://rdcpolog.mk/web/wp-content/uploads/2021/08/Програма-за-развој-на-Полошки-плански-регион-2021-2026-финална-нацрт-верзија-8.4.2021-1.pdf>

Град Скопје, Гостивар и Кичево.³⁵ Предвесник на овие специјализирани стратешки планови е комплексната и сеопфатна стратегија за климатски промени на Град Скопје, „Отпорно Скопје – Стратегија за климатски промени“³⁶ која беше првата каде што покрај секторот за води и поплавите, намалувањето на ризикот од катастрофи беше идентификуван како еден од ранливите сектори за климатските промени.³⁷ Адаптацијата и соодветните активности беа идентификувани преку засилено управување со ризикот и зголемувањето на урбаната отпорност. Тоа значи донесување интегриран акционен план за урбана отпорност, воведување практики за прилагодување климатски промени и намалување ризици од катастрофи во Генералниот урбанистички план и други секторски стратегии, програми и планови, подобрување на градската превенција, подготвеност, одговор и опоравок од катастрофи. Исто така, намалувањето на ризиците од катастрофи е идентификувано како еден од ранливите сектори за прилагодување на климатските промени и дел од Третата национална комуникација за климатски промени. Тоа ќе биде и дел од четвртата, како и во Националниот план за прилагодување кој ќе се подготви во делот на загубите и штетите од катастрофите поврзани со климатските промени.

Исчекор во овој контекст претставува новодонесената Програма за одржлив локален развој и децентрализација 2021 – 2026³⁸ со Акциски план за периодот 2021 – 2023³⁹ во која се „опфатени сите значајни аспекти на процесот на децентрализација кои придонесуваат за усогласување на системот за локална самоуправа со нормативните, институционалните, политичките и административните критериуми и стандарди на ЕУ и остварување на целите за одржлив развој на ООН“.⁴⁰ За прв пат системски се елаборирани и вклучени аспектите за намалувањето ризици од катастрофи на локално ниво со цел за зголемена отпорност од катастрофи. Така, на пример, еден од приоритетите за локалниот развој во наредниот период е Приоритет 4.4: Подобрена заштита на населението од кризи и катастрофи. Според овој приоритет „клучна определба за наредниот период е да се воспостави ефикасен и функционален национален систем за превенција, рано предупредување, подготвеност, одговор и опоравок од природни и несреќи и катастрофи предизвикани од човек, во кој општините ќе партиципираат според јасно дефинирани и зајакнати надлежности и одговорности и со доволно капацитети и ресурси.“⁴¹ Сите предвидени мерки од

35. Институт за демократија „Социетас Цивилис“ – Скопје, Стратешки планови за намалување ризици од несреќи и катастрофи. Достапни на: <https://idsos.org.mk/mk/2022/02/01/стратешки-планови-за-намалување-на-ри>

36. Стратегија за климатски промени Отпорно Скопје, <https://skopje.gov.mk/media/4051/resilient-skopje-strategy-eng.pdf>

37. Рамковна конвенција на Обединетите нации за климатски промени, <https://unfccc.int/sites/default/files/resource/mkdnc3.pdf>

38. Министерство за локална самоуправа, Програма за одржлив локален развој и децентрализација 2021 – 2026 [https://mls.gov.mk/images/files/Akciski%20plan%20mk%20\(1\).pdf](https://mls.gov.mk/images/files/Akciski%20plan%20mk%20(1).pdf)

39. Ибид

40. Ибид, стр. 3.

41. Ибид, стр. 43.

овој приоритет во себе ја имаат и димензијата на вклучувањето за намалувањето на ризиците од катастрофи. Мерката 1.1.3 Донесување стратегии за отпорност на градовите преку развој на сеопфатни политики, мерки и активности за трансформација и адаптација конкретно се однесува на стратешки планови за намалување ризици од катастрофи и подготовка на документи за отпорност на градовите.

На нормативно ниво, согласно со ЗУК, член 5, единиците на локалната самоуправа во рамките на своите надлежности утврдени со закон, имаат обврска за свои потреби, заради ефикасна превенција и рано предупредување од потенцијална кризна состојба да вршат проценка на ризиците и опасностите на локално ниво. Општините треба да ги утврдуваат потребите и да ги планираат ресурсите и да ги спроведуваат одлуките на Владата во врска со управувањето со криза на нивното подрачје. Проценката на загрозеност за општината или Градот Скопје ја изработува надлежниот регионален центар за управување со кризи. Во справувањето со криза градоначалникот на општината или Град Скопје, обезбедува координација на учесниците во системот за управување со кризи на локално ниво. Системот за заштита и спасување е воспоставен во 2004 год. со цел за заштита на населението, животната средина, материјалните добра, природните ресурси, биодиверзитетот и културното наследство од природни непогоди и други несреќи во мир, вонредна и воена состојба. Единиците на локалната самоуправа имаат определени надлежности според Законот за заштита и спасување, и тоа како општи надлежности и надлежности на Советот на општината и градоначалникот.⁴² Од нив, најзначајни се донесувањето проценка на загрозеност и планска документација за заштита и спасување, формирање просторни сили за подрачјето на општината, како и формирање Општински штаб за заштита и спасување. Сепак, и во двете законски решенија не станува збор за поставување основа за конкретно вклучување на областите во локалниот развој. Во поглед на останатите законски акти од клучните сектори состојбата е слична, со оглед на фактот дека намалувањето ризици од катастрофи не е целосно вклучено во клучните закони (сектори: земјоделство, води, шуми, животна средина, урбанистичко планирање и градење) и најголемиот дел од нив сè уште се т.н. законски акти кои се слепи и не го препознаваат намалувањето ризици од катастрофи. Досегашниот приод е да се

При **справувањето со кризи**, општината:

- ги следи состојбите, дејствијата и појавите кои можат да доведат до настанување криза во општината;
- донесува проценка на загрозеноста од ризици и опасности за настанување кризна состојба на подрачјето на општината;
- донесува програма за ревитализација на општината по елиминирањето на кризата;
- одлучува за висината на средствата за управување со кризи од буџетот.

⁴² Надлежностите на ЕЛС се општи обврски кои произлегуваат од Законот за заштита и спасување (пречистен текст), додека надлежностите на Советот на општината и градоначалникот се дефинирани со членовите 34, 35 и 36 од Законот за заштита и спасување (пречистен текст).

вклучи идентификувањето на активностите и решенијата, отколку системски и интегрирано да се вклучи намалувањето ризици од катастрофи како *modus operandi* за одржливиот и отпорниот национален и локален развој. Понатаму, неодамна развиената „Методологија за вклучување на размислувањата за климатските промени во просторното планирање со фокус на Националниот просторен план“⁴³ обезбедува иновативна алатка како холистички да се преиспита традиционалното просторно и урбанистичко планирање со разгледување на ризиците, дополнителните ранливости или влијанија од климатските промени.

Сумарно, следниве недостатоци и празнини⁴⁴ може да се идентификуваат во постојното вклучување за намалувањето на ризиците од катастрофи во развојното планирање, како на национално, така и на локално ниво: отсуство на стратешка рамка за намалување ризици од катастрофи која може да ги воспостави општествените основи за отпорен развој; ниска свест и разбирање за намалувањето на ризици од катастрофи кај носителите на политики и одлуки; недоволна соработка и координација помеѓу предметно надлежните субјекти; недоволно знаење за важноста и модалитетите на вклучување во главните политики; недостаток на политики и технички насоки за вклучување за намалувањето на ризиците од катастрофи во главните политики за развојните планови и сектори на национално и на локално ниво; недоволни човечки и организациски капацитети во предметно надлежните субјекти; недоволна професионална едукација и специјализација; отсуство на инклузивност и партиципативност во носењето на политиките, програмите и плановите. Врз основа на ова, овој документ има за цел да предложи практични решенија како да се реализира вклучувањето на локално ниво.

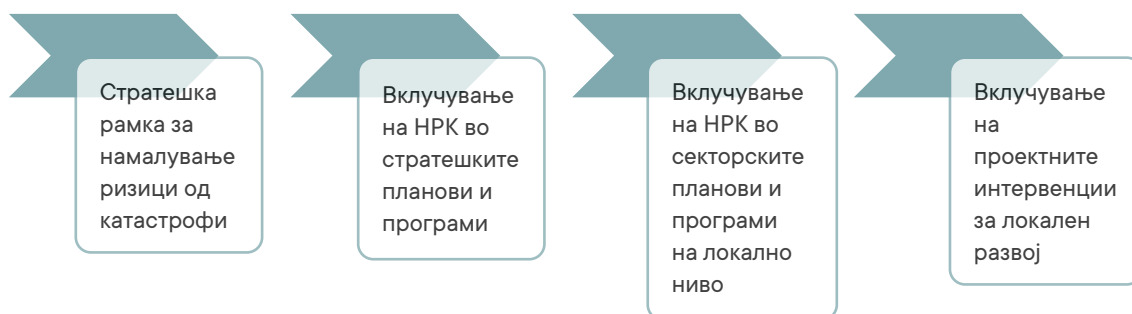
43. Методологија за спроведување аспекти на климатски промени во просторното планирање со фокус на националниот просторен план, <https://api.klimatskipromeni.mk/data/rest/file/download/40db321ed2ac26536dda473b3556686a416522bf669183d764ad723fd1070665.pdf>

44. Овие недостатоци и празнини се идентификувани во рамките на регионалното истражување за вклученост за намалувањето ризици од катастрофи спроведено во текот на средината на 2021 год. за потребите на Регионалната канцеларија на УНДП за Европа и Централна Азија и се публикувани во интернет документ: Popovski, Vasko. Development of the Guidance Notes on DRR Mainstreaming in the National Development Plans (Review Report). 2021.

3. Вклучување за намалување ризици од катастрофи во стратешкото планирање на локално ниво

3.1 Вовед

Појдовна точка во вклучувањето за намалувањето ризици и катастрофи на локално ниво започнува со интеракцијата и интеграцијата на областа во стратешкото планирање и програмирање. Тоа е случај без разлика дали станува збор за стратегии за намалување ризици на локално ниво, развојни стратегии на единиците на локална самоуправа или стратегии за развојот на секторите

Слика 3 – Процесот и начините на вклучување за намалувањето на ризиците од катастрофи на локално ниво⁴⁵

на локално ниво. Во принцип процесот на вклучување за намалувањето на ризиците од катастрофи е поврзан и потребно е да има еден логички редослед и реализирање, при што, сепак, единиците на локална самоуправа ги имплементираат определените начини според нивните приоритети и потреби. Сепак, стратешките планови за намалување ризици од катастрофи се главната алатка за вклучувањето на областа во локалниот развој обединувајќи ги неговите различни аспекти, карактеристики, приоритети. Во отсуство на детални насоки за вклучување за намалувањето на ризиците од катастрофи на локално ниво, ова е можеби наједноставниот и најефикасниот начин. Следното ниво е воведувањето за намалувањето ризици од катастрофи во останатите стратешки планови и програми, што во себе подразбира одредена свесност за потребата, модалитетите и приоритетите, како и за начинот на реализирање на отпорните политики и мерки. И на крај, последното ниво, технички најсложено, е вклучувањето за намалувањето на ризиците од катастрофи во одделните надлежности и сектори, како од аспект на техничките специфичности, така и од аспект на потребата од интензивно вертикално поврзување на националната и на локалната власт со сегментот за намалување ризици од катастрофи и предметните сектори. Ставено во контекст (види слика 4), стратешките планови на локално ниво се основата за донесување на секторските програми и планови. Нивна заедничка основа е намалувањето на ризиците од катастрофи како клучен сегмент на локалниот одржлив и отпорен развој.

45. Шемата на процесот е изработена врз основа на сличен дијаграм за поврзан процес во публикацијата на УНЕСКАП: UN-ESCAP. Mainstreaming Disaster Risk Reduction for Sustainable Development: A Guidebook for the Asia-Pacific. 2017. p.24. [Online] https://www.unescap.org/sites/default/files/publication_WEBdrrO2_Mainstreaming.pdf

3.2 Насоки за донесување стратешки планови за намалување ризици од катастрофи на локално ниво

Стратешкото планирање на локално ниво е еден од првичните и наједноставните чекори на вклучувањето за намалувањето ризици од катастрофи во развојот на локално ниво. Иако тоа не е дефинирано со постојното законодавство кое е во врска со мултисекторската област за намалувањето на ризиците од катастрофи, сепак претставува одлична можност за започнување на процесот на вклучување и за конкретно определување на стратешкиот развој на општината на среден рок. Овие планови обезбедуваат основа за развој на пристапот за намалување на ризикот од катастрофи на локално ниво, како и за преземање многу мерки и активности кои се реални, практични и применливи и кои дополнително ќе ја зајакнат отпорноста на општините и граѓаните кон постојните и новите ризици и опасности на подрачјето на општината. Визијата е градовите и општините да бидат приспособени на климатските промени, обезбедувајќи одржлив и отпорен развој вклучувајќи го управувањето со намалувањето на ризикот од катастрофи. Истовремено, треба да се овозможи подобрување на управувањето со локалните ризици преку имплементација на мерки и активности, со целосно вклучување и поддршка на субјекти и заедницата. Досега подготвените стратешки планови за намалување ризици од катастрофи се засноваат на следниве начела:⁴⁶

а) Начело за приоритетност: Намалувањето ризици од катастрофи е приоритет на национално и на локално ниво.

б) Начело за институционализирано дејствување: Мерките и активностите кои се спроведуваат во намалувањето ризици од катастрофи се засновани во нормативните, институционалните и програмските рамки на субјектите на системот за намалување ризици од катастрофи.

46. Општина Кавадарци. Стратешки план за намалување ризици од катастрофи. 2021. стр.11-12. Онлајн. <https://idsccs.org.mk/wp-content/uploads/2021/10/kavadarci.pdf>

в) Начело за меѓусекторска соработка: Имплементацијата на стратешкиот план се заснова на оперативни постапки, комуникација, координација и соработка на субјектите кои учествуваат во намалувањето ризици од катастрофи и се врши во духот на меѓусекторската соработка и партнерство.

ј) Начело за рамноправност и заштита на човековите права: Во рамките на реализацијата на Стратешкиот план за намалување ризици од катастрофи за подрачјето на општината, се води грижа за почитување на начелото на рамноправност на половите, при што ниту една мерка или активност не треба да доведе до негово загрозување. Исто така, мерките и активностите треба да се засноваат на почитувањето на основните човекови права и треба да им бидат достапни на сите категории граѓани, вклучувајќи ги и ранливите групи (жените, лицата со попреченост, младите, старите, етничките заедници).

г) Начело за информирање на јавноста: Единиците на локалната самоуправа во согласност со утврдената процедура навремено и целосно ќе ја информираат јавноста за аспектите за намалувањето ризици од катастрофи, релевантните информации и податоци за опасностите и ризиците, како и мерките и активностите за заштита од нивните последици, одговор и опоравок, вклучувајќи ги и граѓаните.

Слика 5 – Фазите на подготовка на стратешкиот план за намалување ризици од катастрофи⁴⁷

На дијаграмот погоре се претставени фазите во циклусот на подготовката на стратешкиот план за намалување ризици од катастрофи на единиците на локалната самоуправа. Фазите треба да се комплементарни со општинските стратешки приоритети за развој, но и да се во согласност како со постоечката нормативна рамка, така и со целите и приоритетите на Рамката од Сендаи 2015 – 2030 и другите глобални или регионални рамки за одржлив и отпорен развој.

Следствено на тоа, насоките за подготовката на стратешкиот план за намалување ризици од катастрофи би биле следниве:

Фаза 1 - Подготовка и планирање на процесот

Во оваа фаза се имплементираат почетните и подготвителните активности во врска со стратешкиот план за намалување ризици од катастрофи кои единицата на локална самоуправа ги презема во соработка со надлежните институции и органи на национално и на регионално ниво. Се препорачуваат следните насоки:

- › **Воспоставување проектен координативен тим** кој ќе обезбеди соодветна, навремена, ефикасна и ефективна комуникација, координација и соработка помеѓу сите вклучени субјекти, организации и поединци. Од страна на градоначалникот треба да биде назначен координатор за подготовка и реализација на стратешкиот план (најчесто тоа е лицето што ги исполнува задачите и обврските од секторите од сегментот за намалувањето ризици од катастрофи). Назначениот координатор во соработка со останатите делови на општинската администрација и другите ќе обезбеди: координација на целокупниот процес и на работната група за подготовка и реализација на документот; следење и известување за реализација на мерките и активностите од планот; подготовка на извештаи; иницирање постапка за ажурирање на планот; како и други работи определени од страна на градоначалникот и Советот на општината кои се потребни за реализација на планот. Тимот е потребно да е составен од стручни лица од различни сектори и области, надворешни соработници, како и претставници на граѓанските организации, особено на ранливите групи, приватниот сектор и академијата.
- › **Дефинирање заедничка визија за развој на ЕЛС** која кореспондира со визијата и целите за нејзин развој, обезбедувајќи намалувањето на ризиците од катастрофи директно и индиректно, преку предвидените мерки и активности да придонесе за исполнување на визијата.
- › **Вертикално и хоризонтално поврзување на стратешкиот план за намалување на ризиците од катастрофи со релеванната глобална, национална и локална рамка на политики и нормативна рамка** - стратешкиот план се заснова врз постоечката законодавна рамка на мултисекторската област за намалувањето ризици од катастрофи и ги следи глобалните, националните, регионалните и локалните стратешки документи, програми и планови.
- › **Нормативна и институционална рамка за намалување ризици од катастрофи на локално ниво** – Се идентификуваат надлежностите според постоечката нормативна рамка и се идентификуваат институциите кои се дел од намалувањето ризици од катастрофи на локално ниво, заедно

со останатите заинтересирани страни на локално ниво, на пр. трговските друштва од посебно значење, приватниот сектор, граѓанските организации, академијата. Се реализира функционална анализа на поставеноста и надлежностите на единицата на локална самоуправа и се применуваат некои од алатките за поддршка на стратешкото планирање, на пр. СВОТ-анализа,⁴⁷ анализа на заинтересираните страни и матрица на ризици.

Фаза 2 - Профил на ЕЛС и профил на ризици од катастрофи

Втората фаза од изработката на стратешкиот план се однесува на техничката и стручната разработка во контекст на елементите на ризикот на подрачјето на единицата на локална самоуправа и карактеристиките, опасностите, елементите на ризикот и капацитетите на локалниот систем. Тоа подразбира и подготовка на матрица на присутните хронични стресови и потенцијалните акутни шокови врз отпорноста на единицата на локалната самоуправа. Во оваа фаза неопходна е поблиска соработка со Центарот за управување со кризи и Дирекцијата за заштита и спасување и нивните регионални центри и подрачни единици, како и со останатите релевантни субјекти со цел идентификување на минатите настани и предизвиканите загуби и штети, примена на постоечките алатки и документи, анализа и синтеза на податоците. Изворите на податоци можат да бидат од општинските публикации, документи и стратегии, Проценката на загрозеност на подрачјето на подрачјата на општините и на градот Скопје од сите ризици и опасности, Проценката на загрозеност од природни непогоди и други несреќи и плановите за заштита и спасување, секторските стратегии и проценки и други документи.

- › **Профил на ЕЛС** – Во делот за профилот на единицата на локалната самоуправа се собираат и се анализираат податоци во врска со нејзиното подрачје и географските карактеристики, општи податоци за ЕЛС, хидрологија, пошуменост и земјиште и неговата намена, климатски услови, демографски карактеристики и домување, социо-економски развој, локална инфраструктура и комуникации, карактеристики на животната средина и образование, здравје и култура.
- › **Профил на опасности и ризици од катастрофи** – Се состои од профилирање на опасностите според степенот на загрозеност на безбедноста на подрачјето на општината или на Град Скопје, преглед на случените катастрофални настани во изминатиот период од две децении, профил на ризиците и жешките точки на подрачјето на општината или Град Скопје, како и куса анализа на постоечките опасности и ризици и потенцијалните ризици и закани.

⁴⁷ СВОТ-Анализа означува анализа на силните страни, слабостите, можностите и заканиите т.е. SWOT S-Strengths W-Weaknesses O-Opportunities T-Threats.

- › **Матрица на хронични стресови и акутни шокови**⁴⁸ – „Оваа матрица е насочена кон разбирање на идните трендови на отпорноста на единицата на локална самоуправа преку поддршка на профилирањето на опасностите и ризиците, разбирањето на изложеноста и ранливоста и на основните фактори на ризикот. Хроничните стресови и акутните шокови влијаат врз реализацијата на основните функции на општината, како и врз отпорноста на заедницата и граѓаните.“⁴⁹

Фаза 3 – Визија, цел и стратешки приоритети

Стратешкиот план за намалување ризици од катастрофи има среднорочен период на планирање, но се развива со долгорочна перспектива која треба да е во согласност со визијата за развој на единицата на локална самоуправа. Всушност, визијата на планот е насочена кон одржливиот и отпорен развој преку подобрување на управувањето со намалувањето на ризиците од катастрофи и тоа во сите фази на циклусот, т.е. превенцијата и ублажувањето, раното предупредување, подготвеноста, одговорот и отпорниот опоравок од катастрофите и кризите. Таа е куса, јасна и разбирлива и се однесува на успехот кој единицата на локалната самоуправа треба да го постигне во контекст на иднината, а со цел да се поддржи одржливиот и отпорен развој. Поради тоа, визијата потребно е да се дефинира во координација на проектниот тим и останатите органи на локалната самоуправа и заинтересирани страни. Целта на стратешкиот план се однесува на конкретната цел и резултатот кои треба да се остварат во определениот временски рок во определените приоритети и преку утврдените мерки и активности. И на крај, стратешките приоритети ги опфаќаат различните приоритетни аспекти за намалувањето ризици од катастрофи кои се присутни на подрачјето на општината и кои се во врска со приоритетите од Рамката на Сендаи. Само на тој начин ќе се обезбеди учество на сите нивоа на власт, намалувањето ризици од катастрофи ќе биде обврска на сите и ќе се придонесе за севкупното имплементирање на целите на Рамката од Сендаи. Секој стратешки приоритет во себе опфаќа и стратешки цели кои во себе содржат пакет-мерки и активности преку чија реализација ќе се постигнат. Тие се идентификувани низ консултативен и инклузивен процес, заедно со претставници на заинтересираните страни. Впрочем, и нивната реализација ќе биде и понатаму инклузивна во партнерство со субјектите на локално ниво, но и според потребите и способностите на сите граѓани, водејќи сметка ниту еден граѓанин да не биде оставен. Стратешките приоритети се засноваат на мерки и

48. Под хронични стресови се подразбираат оние што се повторуваат и ја слабеат урбаната текстура на општините и градовите на континуирана основа, а под акутни шокови се подразбираат настани што настануваат одеднаш и го нарушуваат функционирањето на општините и градовите.

49. Општина Кавадарци. Стратешки план за намалување ризици од катастрофи 2021 – 2025. <https://idscs.org.mk/wp-content/uploads/2021/10/kavadarci.pdf>

активности кои се реални и прагматични и можат да се реализираат врз основа на расположливите средства и ресурси на општината и во партнерство со други општини, субјекти, државните институции, прекуграничната и меѓународната соработка.

Фаза 4 – Акциски план со мерки и активности

Акцискиот план ги содржи мерките и активностите кои се неопходни да се реализираат во определената временска рамка со цел да се постигнат зададените цели и задачи и да се придонесе кон остварување на дефинираната визија. Во рамките на мерките и индивидуалните активности, се утврдуваат и носителите на активностите и генералните партнерски институции. За секоја активност, се дефинира индикатор на успешност/очекуван резултат, временска рамка за спроведување, како и проценка на трошоците за реализација и потенцијалниот извор на финансирање. Активностите можат да бидат структурни и неструктурни. „Структурните мерки се секоја физичка конструкција за да се намалат или избегнат можните влијанија од опасности или примена на инженерски техники или технологија за да се постигне отпорност на опасност и еластичност во структурите или системите (на пр. регулирање речни корита, брани, поројни канали, решенија засновани врз природата⁵⁰, градби отпорни на земјотрес, засолништа и сл.). Неструктурните мерки се мерки кои не вклучуваат физичка конструкција кои користат знаење, пракса или договор за намалување на ризиците и влијанијата од катастрофи, особено преку политики и закони, подигање на јавната свест, обука и едукација (на пр. градежни закони и стандарди, технички проекти, проценки, истражувања, анализи, јавни кампањи, едукативни активности и сл.“⁵¹ Проценката на финансирање може да биде дефинирана или според приближно точно утврдените парични вредности или е генерално определена на три нивоа: **мал буџет**: ● / **среден буџет**: ● ● / **висок буџет**: ● ● ●. Дефинирањето на потребните финансиски средства се определува на годишно ниво, преку буџетот на единицата на локална самоуправа, буџетите на субјектите на национално ниво и другите субјекти, од други извори, како и од донаторското учество или реализација на меѓународни проекти.

Фаза 5 – Реализација на мерките и активностите

Мерките и активностите се реализираат во определената временска рамка, под водство и во партнерство со определените субјекти. Нивната реализација соодветствува со годишните планови на единиците на локална самоуправа и

50. _Решенија засновани на природата (англ. Nature based Solutions) активности за заштита, одржливо управување и обновување на природните или модифицираните екосистеми, кои ефикасно и прилагодливо ги решаваат општествените предизвици (на пр. климатски промени, безбедност на храната и водата или природни катастрофи), истовремено обезбедувајќи ја човековата благосостојба и придобивките од биодиверзитетот. <https://portals.iucn.org/library/sites/library/files/documents/2020-020-Mk.pdf>

51. <https://www.undrr.org/terminology/structural-and-non-structural-measures>

следствено на тоа се имплементираат сите активности за нивна поддршка, на пр. јавни набавки, склучување договори, ревизии. Реализацијата на мерките и активностите има за цел да се спречи создавањето на ризикот преку намалување на постоечкиот, како и ублажување на штетните последици од идните и потенцијално новите ризици.

Фаза 6 - Мониторинг, евалуација и научени лекции

Мониторингот, евалуацијата и научените лекции се последната фаза од циклусот на подготовката на стратешкиот план за намалување ризици од катастрофи. Мониторингот и евалуацијата се воспоставува според постечката рамка на локално ниво и се базира на постоечките основни вредности кои постоеле и биле достапни пред подготовката на планот. Ажурирањето на вредностите може да се изврши за време на среднорочната ревизија на планот пред истекот на втората година од неговото донесување. Следењето на планот се однесува на систематско собирање и обработка на податоци за спроведувањето на активностите без да се оценува ефикасноста и ефективноста што, пак, е предмет на евалуацијата. Овие собрани податоци можат да бидат корисни за подобрување на процесот на донесување одлуки, информирање на засегнатите страни и осигурување на нивниот придонес, како и идентификување на напредокот на остварувањето на мерките и активностите, идентификување застои и донесување стратегии за нивно надминување, како и соодветно ажурирање на акциската рамка на планот. Евалуациите се спроведуваат за да се утврди среднорочниот напредок во реализацијата на планот, како и финалниот успех, при што ќе се оценува релевантноста, ефикасноста, ефективноста, влијанието и одржливоста и научените лекции. Евалуацијата ќе ги земе предвид не само индикаторите од планот туку и пошироките индикатори од областа на управување со намалувањето ризици од катастрофи и одржливиот развој на општината. Соодветната методологија за евалуација ќе ја примени надлежниот евалуатор. Евалуациите се препорачува да ги изврши субјект за надворешна проценка. Реализацијата и следењето на исполнувањето на планот ќе биде спроведено од страна на надлежната администрација на општината, назначена од страна на градоначалникот. Научените лекции битно е да се соберат, анализираат и кодификуваат со цел за да може преку нивно вградување да се трансформира, подобри намалувањето на ризиците од катастрофи на локално ниво. Всушност, научените лекции ѝ даваат дополнителна димензија на отпорноста и придонесуваат за унапредување на управувањето со намалувањето ризици од катастрофи.

3.3 Вклучување на намалувањето ризици од катастрофи во локалните стратешки развојни планови и програми

Следниот чекор или модалитет на вклучувањето за намалувањето на ризиците од катастрофи во локалниот развој е преку вклучувањето во локалните развојни стратегии и програми. Пристапот тука е малку поразличен од погоренаведениот, бидејќи имаме пристап на интегрирање за намалувањето ризици во веќе постоечка стратешка рамка која се однесува на целокупниот развој на единицата на локалната самоуправа. Како што беше кажано погоре, најголемиот дел на стратешките развојни планови и програми и на национално и на локално ниво не го вклучуваат сегментот за намалувањето на ризиците. Доколку е вклучен, тоа исклучиво се однесува на идентификување поединечна мерка или активност, а не за системско интегрирање и обезбедување поддршка на одржливиот и отпорен локален развој. Според едно истражување од 2018 год. само три општини се издвојуваат во бројот на усвоени плански документи: Општина Струмица од Југоисточниот регион со сите 19 документи, Општина Велес од Вардарскиот регион со 14 плански документи и Општина Ресен од Пелагонискиот регион со 13 плански документи. Од останатите општини, најголем број се под 50% донесени програми и планови. Член 22 од Законот за локална самоуправа ги регулира основните надлежности на единиците на локална самоуправа во 13 области и во нивните рамки се идентификувани следните наведени планови и програми кои се сметаат за основни и кои би требало да бидат донесени и реализирани:⁵²

- › Стратешки план на општината;
- › Стратегија за локален економски развој;
- › Стратегија за развој на културата;
- › Стратегија за социјална заштита на граѓаните;
- › Стратегија за соработка со здруженија на граѓани и фондации;
- › Стратегија за унапредување на родовата еднаквост;
- › Стратегија за млади;
- › Стратегија за локален социјален економски совет;
- › Програма за здравствена и социјална заштита и заштита на деца;
- › Програма за енергетска ефикасност;
- › Програма за заштита на животната средина;

52. Мартин Тодевски, Ивана Куркчиева. Развој и координација на политиките и стратегиите и управување со човечки ресурси во единиците на локалната самоуправа. Центар за управување со промени, Асоцијација за менаџмент консалтинг МКА-2000, Центар за истражувачко новинарство СКУП, 2018. стр.12. Онлајн https://cup.org.mk/publication/Vtor%20polugodisen%20izvestai_GGV.pdf

- › Програма за комунални дејности;
- › Програма за изготвување урбанистички планови;
- › Генерален/детален урбанистички план;
- › Програма за спорт и рекреација;
- › Програма за култура;
- › Програма за одбележување значајни настани и истакнати личности со спомен-обележја;
- › Локален акциски план за вработување;
- › План за стопански развој на општината.

Досега најлаборирана програма и план на активности се предвидени во погореспоменатата Програма за одржлив локален развој и децентрализација. Програмата има приоритети и предвидени мерки за активности во сите фази на циклусот на катастрофата, од кои најзначајни се активностите за ажурирањето на оценките и оперативните планови, подготовките на стратешките планови за намалување ризици од катастрофи и урбана отпорност, подобрената подготвеност на локално ниво, зајакнатите професионални капацитети за одговор и едукација на граѓаните, изработка на локална рамка за отпорен опоравок. Сите овие активности, во помал или поголем обем, се поврзани и со стратешките и секторските планови и програми на локално ниво и поради тоа е потребно интегрирање за намалувањето на ризиците од катастрофи во сите фази од развојот на овие документи и во сите аспекти на содржината. Имајќи ги предвид задачите и обемот на анализа за изработка на овој документ, во понатамошниот текст фокусот ќе биде на стратешките развојни програми и планови. За секторските програми и планови, неопходно е вклучувањето за намалувањето на ризиците од катастрофи да се реализира низ еден технички посепцифичен процес и со поголема вклученост на техничките лица од развојните сектори на локално ниво.

Прв чекор во вклучувањето за намалувањето на ризиците од катастрофи е **дијагностицирање на постојечката состојба**, односно утврдување на аспектите и тековната состојба со вклучувањето за намалувањето на ризиците од катастрофи. Оваа постапка може да ја спроведе единицата на локалната самоуправа преку лицето/лицата кои ја покриваат оваа област и во координација и соработка со останатите служби или органи. Исто така, може да се воспостави соработка со регионалните центри за управување со кризи и подрачните одделенија за заштита и спасување. За таа цел предвидено е да се користи посебна алатка **Техничка листа за проверка на вклучувањето за намалувањето ризици од катастрофи во сите рајонски и развојните плански документи на локално ниво**. Оваа алатка има за цел да го олесни процесот на дијагностицирање преку одговарање на дадените прашања што би се реализирала во инклузивна и партиципативна постапка

и би вклучувала преглед на документи и податоци и заедничка дискусија на вклучените лица. Целта што треба да се постигне во оваа фаза е да се добие увид во тековната состојба на вклученоста на областа, да се идентификуваат празнините, слабите страни и предзивиците, како и можност да се извлечат препораки за последователните активности. Како и насоките за изработката на погоре наведениот стратешки план за намалување ризици од катастрофи, така и оваа алатка и насоките што следуваат се изработени врз основа на националната и глобалната рамка за одржлив и отпорен развој.

Техничка листа за проверка на вклучувањето за намалувањето ризици од катастрофи во стратешките и развојните плански документи на локално ниво⁵³

#	ПРАШАЊЕ	Да	Во тек	Не	Коментар/ објаснување
Општ дел: Намалување ризици од катастрофи на локално ниво					
1	Дали е донесен Стратешки план за намалување ризици од катастрофи или друг стратешки план од оваа област?				
2	Дали се донесени некои од следниве стратегии: климатски промени, урбана отпорност?				
2.1	Доколку е донесена некоја од овие стратегии, дали намалувањето на ризиците од катастрофи е вклучено во неа?				
3	Дали е донесена и редовно се ажурира Проценката на загрозеност на подрачјето на сите ЕЛС од сите видови ризици и опасности				
4	Дали е донесена и редовно се ажурира Проценката на загрозеност од природни непогоди и други несреќи?				
5	Дали е донесен и редовно се ажурира Планот за заштита и спасување на ЕЛС?				
6	Дали се донесени оперативни планови за различни опасности (поплави, пожари и др.)?				
7	Дали се изработени и се применуваат мапи на опасности и ризици за подрачјето на ЕЛС?				

⁵³ Техничките листи се додадени и како одвоени прилози за полесно да се достапни за работа на корисниците, во форма како посебен документ или за печатење.

Дел: Стратешко и развојно планирање на локално ниво					
8	<ul style="list-style-type: none"> » Дали е донесена стратегија или стратешки план за развојот на ЕЛС? » Доколку е донесен ваков документ, дали е НРК вклучено? » Доколку НРК е вклучено, тоа е евидентно, на пример во профилот на ЕЛС, визијата, мисијата и целта, приоритетите, целите, активностите, буџетите. 				
9	<ul style="list-style-type: none"> » Дали во донесените секторски програми и планови е НРК вклучено? » Доколку НРК е вклучено, тоа е евидентно, на пример во приоритетите, целите, активностите, буџетите и слично. 				
10	Дали проценките од точките 3 и 4 се употребуваат при изработката на стратешките развојни планови и програми?				
11	Дали проценките од точките 3 и 4 се употребуваат при изработката на секторските планови и програми?				
12	Дали проценките од точките 3 и 4 се употребуваат при формулирањето и реализирањето на развојните проекти?				
13	Дали плановите од точките 5 и 6 се употребуваат при изработката на стратешките развојни планови и програми?				
14	Дали плановите од точките 5 и 6 се употребуваат при изработката на секторските планови и програми?				
15	Дали плановите од точките 5 и 6 се употребуваат при формулирањето и реализирањето на развојните проекти?				
16	Дали поддршката за НРК од страна на ЕЛС е доволна и НРК е еден од приоритетите на локално ниво?				
17	Дали постои доволно знаење во ЕЛС за НРК и вклучувањето?				
17.1	Доколку не постои доволно знаење, што е потребно тоа да се воведо или да се подобри? (објаснете)				
18	Дали постојат задоволителни човечки ресурси со потребно знаење за НРК кои би можеле да учествуваат во вклучувањето на НРК на локално ниво?				

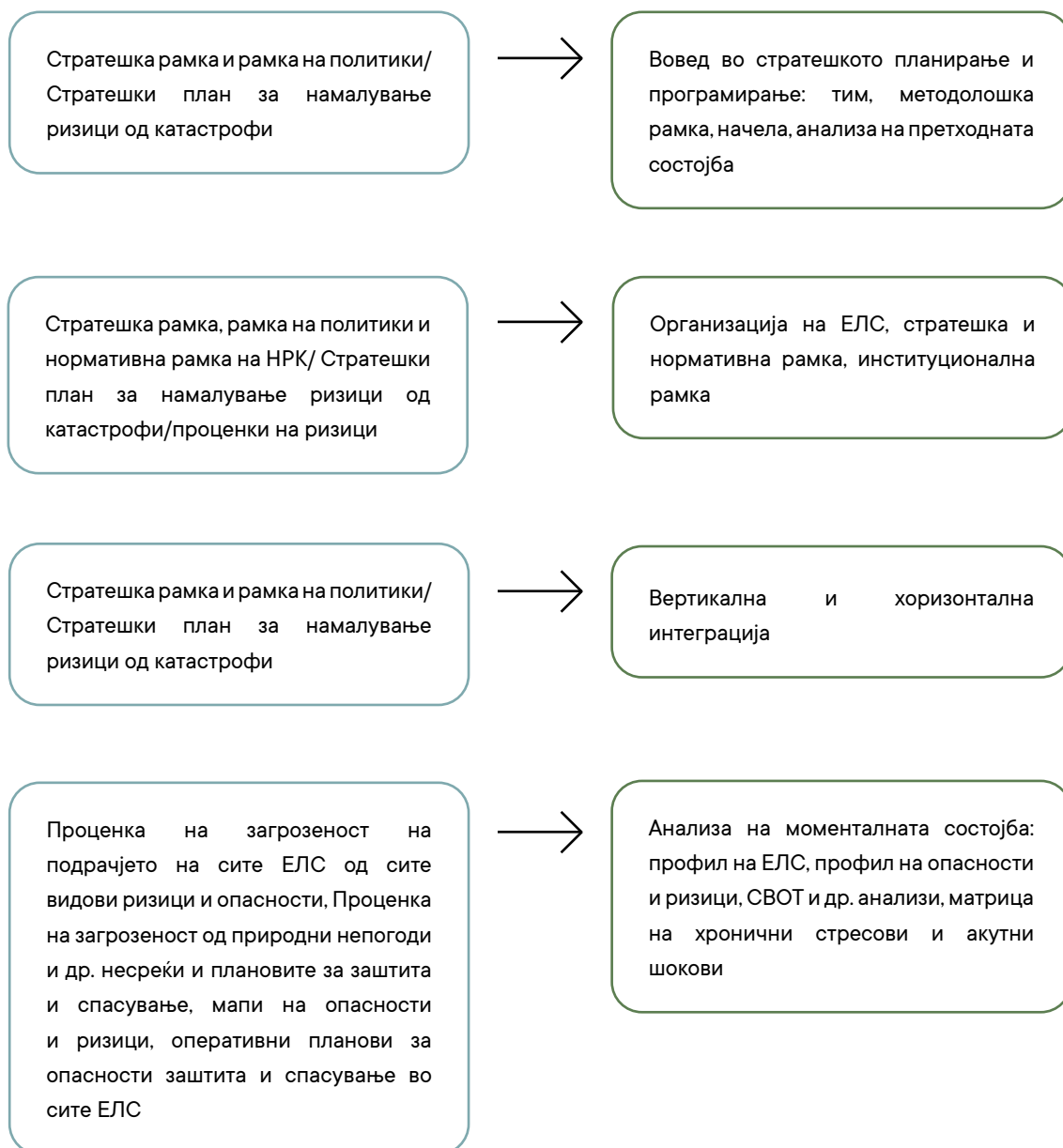
18.1	Дали постојат доволни материјално-технички и ИКТ-ресурси и алатки за НРК кои би можеле да придонесат во вклучувањето?				
19	Дали градоначалникот донел некоја одлука која упатува на вклучување на НРК во стратешките развојни или секторските програми и планови на локално ниво?				
20	Дали Советот донел некоја одлука која упатува на вклучување на НРК во стратешките развојни или секторските програми и планови на локално ниво?				
21	Дали постои некоја локално донесена политика која упатува на НРК и можноста за вклучување на локално ниво?				
22	Дали ЕЛС реализира проекти или учествува во реализација на проекти кои имаат компонента за вклучување на НРК на локално ниво?				
23	Дали постојат ефикасни и ефективни координативни механизми на локално ниво кои би можеле да придонесат за реализација на вклучувањето на НРК на локално ниво?				
24	Во кој обем надлежните институции, регионалните центри за управување со кризи и подрачните одделенија за заштита и спасување, учествуваат во реализацијата на НРК на локално ниво? Дали таа постапка е инклузивна и партиципативна?				
25	Дали претставниците на граѓаните, особено на ранливите групи, се вклучени во НРК на локално ниво и во кои фази и постапки?				
26	Дали постоечката институционална и организациона рамка/структура е доволна за ефикасно и ефективно НРК и негово вклучување на локално ниво?				

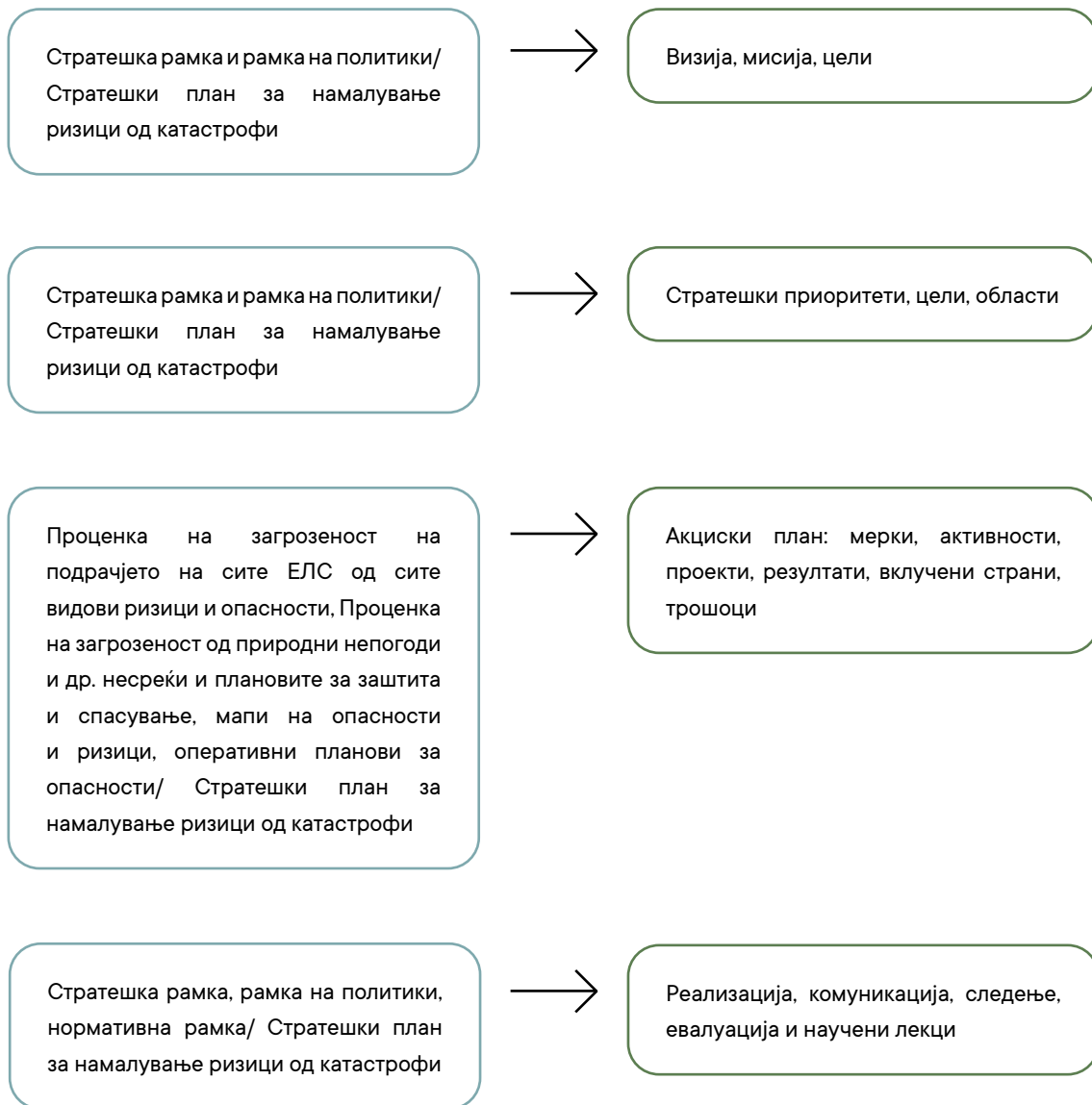
Во согласност со исходот од дијагностицирањето се определува и вклучувањето за намалувањето ризици од катастрофи на локално ниво, односно во стратешките развојни планови и програми. Овие документи пожелно е да бидат јасни, концизни, сеопфатни во поглед на сегашниот профил, постојните и потенцијалните ризици и закани и посакуваното влијание и визија, како и реални, практични и применливи во поглед на целите, мерките и активностите.

На национално, регионално и глобално ниво не постојат многу систематизирани насоки и алатки за практичното вклучување за намалувањето на ризиците од катастрофи во стратешкото планирање. Тоа е една од причините,

покрај недоволните рамки на политики и нормативни рамки, вклучувањето за намалувањето ризици од катастрофи на локално ниво да биде недоволно, особено на ниво на различните сектори и соодветните планови и програми. Со цел за подобрување на состојбата во оваа насока, во рамките на напорите за воспоставување проактивен систем за намалување ризици од катастрофи, во понатамошниот текст е предложен пакет-насоки и упатства врз основа на шемата на вклучување за намалувањето ризици од катастрофи во стратешките развојни планови и програми на локално ниво. На левата страна се дадени документите/постапките/аспектите за намалувањето ризици од катастрофи, а од десната страна постапките на донесувањето на стратешките планови и програми. Секоја фаза од оваа постапка, пожелно е да вклучува различен аспект или документ од намалувањето ризици од катастрофи:

Слика 6 – Шема на вклучување на намалувањето ризици од катастрофи во стратешките развојни планови и програми на локално ниво

Насоки за вклучување за намалувањето ризици од катастрофи во стратешките развојни планови и програми на локално ниво

- » **Вовед во стравешкошо планирање и програмирање:** методолошка рамка, начела, анализа на претходната состојба – Ова е почетната фаза на подготовката на кој било стратешки или развоен план или програма и самото вклучување за намалувањето ризици од катастрофи започнува од него. Тимот што работи на донесувањето на овие програми и планови, не само што треба да биде стручен, компетентен и мултисекторски туку е неопходно да вклучи и експерти од областа, како од самата ЕЛС, така и од надлежните субјекти или други надворешни лица, кои ќе придонесат за интегрирано вклучување. Од друга страна, донесените стратешки рамки или политики, како и стратешките планови за намалување ризици од катастрофи кои се донесени во дел од ЕЛС, се основа за интегрирање на дел од методолошките

алатки и начела. Во анализата на претходната состојба, пожелно е да се вклучат и минатите катастрофи и нивното влијание врз ЕЛС и заедниците, било како штети и загуби или како причини за зголемена ранливост и нееднаквост на населението, како и негативни ефекти врз одржливиот и отпорен развој на локално ниво.

- » **Организација на ЕЛС, стратешка и нормативна рамка, институционална рамка** – Во идентификацијата на организацијата и поставеноста на службите, органите и институциите на ЕЛС, покрај постојните субјекти, се идентификуваат и елаборираат надлежните субјекти од намалувањето ризици од катастрофи. Исто така, се идентификуваат и елаборираат нивните надлежности и обврски со чие исполнување може да придонесат за исполнување на целите, но и за поддршка на локалниот развој. Понатаму, се анализира и состојбата на стратешката и нормативната рамка и како тие придонеле за исполнувањето на целите и како може да придонесат. Извори на податоци од аспект за намалувањето на ризиците од катастрофи се стратешка рамка, рамка на политики и нормативна рамка на НРК, како и донесените стратешки планови за намалување ризици од катастрофи и проценки на ризици и опасности на ЕЛС.
- » **Вертикална и хоризонтална интеграција** – Прецизирање како овие планови и програми корелираат со локалните, регионалните и националните стратешки и нормативни акти, како и со глобалните рамки за одржлив и отпорен развој, и со развојните стратегии и документи на ЕУ. Извори на податоци од сегментот за намалувањето ризици од катастрофи се стратешките рамки и рамките на политики и донесените стратешки планови за намалување ризици од катастрофи
- » **Анализа на моменталната состојба:** профил на ЕЛС, профил на опасности и ризици, СВОТ и др. анализи, матрица на хронични стресови и акутни шокови – Оваа фаза од постапката за донесување на стратешките развојни планови и програми е најкомплексна бидејќи ги воспоставува основите за воспоставување на визијата, целите, приоритетите, мерките и активностите. Анализата на моменталната состојба потребно е во себе да ги опфати општиот профил на ЕЛС, како и тековната состојба за намалувањето на ризиците од катастрофи и нивното потенцијално влијание врз локалниот развој преку идентификување на профилот на опасности и ризици, елементите на ризикот и капацитетите на системот. Целта на тоа е да се превенираат постојните и да се ублажат последиците од идните настани. Последователно, во контекст на посебните анализи, како што се СВОТ-анализата или матрицата на хроничните стресови и акутни шокови со цел да се види потенцијалното влијание врз текстурата на отпорноста на ЕЛС. Тука неопходно е да се земат предвид природните и од човек предизвикани опасности, капацитетите и способноста на субјектите од системот за намалување ризици од катастрофи, недостатоците и слабостите, предизвиците, но и нивните силни страни и можности за придонес во

градењето општини отпорни на катастрофи. Во оваа фаза неопходна е поблиска соработка со Центарот за управување со кризи и Дирекцијата за заштита и спасување, нивните регионални центри и подрачни единици, како и со останатите релевантни субјекти и локални организации со цел за идентификување на минатите настани и предизвиканите загуби и штети, примена на постоечките алатки и документи, анализа и синтеза на податоците. Извори на кредибилни податоци и информации се процените на загрозеност на подрачјето на сите ЕЛС од сите видови ризици и опасности, проценките на загрозеност од природни непогоди и други несреќи, плановите за заштита и спасување на ЕЛС, мапите на опасности и ризици, оперативни планови за различните видови природни и опасностите предизвикани од човек.

- › **Визија, мисија, цели** – Ова е сржта на планот или програмата и го насочува курсот на долгорочниот локален развој со визија за повеќе години. Намалувањето ризици од катастрофи може да се отслика во долгорочниот развоен пат на ЕЛС, преку поддршката за одржлив и отпорен развој, како еден сегмент од визијата, мисијата и целта. Целта на стратешкиот план се однесува на конкретната цел и резултатот што треба да се остварат во определениот временски рок во определените приоритети и преку утврдените мерки и активности. Извори на податоци од сегментот за намалувањето ризици од катастрофи се стратешките рамки и рамките на политики и донесените стратешки планови за намалување ризици од катастрофи.
- › **Стратешки приоритети, цели, области** – Во развојните документи, намалувањето ризици од катастрофи не само што не е доволно вклучено досега туку тоа претставува и тема која не е посебен приоритет, туку може да се протега и интегрира низ различните стратешки приоритети, цели и области. Всушност, тоа е гаранцијата дека доколку се вклучи и се реализира целосно, ќе обезбеди локалниот развој да биде континуиран, без стресови и шокови, динамичен, инклузивен и партиципативен и ќе придонесе за сигурноста и благосостојбата на заедниците и на граѓаните. Стратешките приоритети ги опфаќаат различните приоритетни аспекти од предвидениот долгорочен развој на единиците на локална самоуправа. Секој стратешки приоритет во себе опфаќа и стратешки цели кои во себе содржат пакет-мерки и активности преку чија реализација ќе се постигнат. Тие се идентификувани низ консултативен и инклузивен процес, заедно со претставници на заинтересираните страни. Впрочем и нивната реализација ќе биде и понатаму инклузивна во партнерство со субјектите на локално ниво, но и според потребите и способностите на сите граѓани, водејќи сметка ниту еден граѓанин да не биде оставен. Стратешките приоритети се засноваат на мерки и активности кои се реални и прагматични и можат да се реализираат врз основа на расположливите средства и ресурси на општината и во партнерство со други општини, субјекти, државните институции, прекуграничната и меѓународната соработка. Извори на податоци од

сегментот за намалувањето ризици од катастрофи се стратешките рамки и рамките на политики и донесените стратешки планови за намалување ризици од катастрофи.

- » **Акциски план: мерки, активности, проекти, резултати, вклучени страни, трошоци** – Акцискиот план е сегментот на материјализација на визијата, целите и приоритетите и тој е она што му дава суштина и видливост на документот. Најчесто досега, акциските планови не препознаваа аспекти, мерки или активности за намалување ризици од катастрофи, или пак, тоа беа само фрагментирани или изолирани случаи, најчесто по некој катастрофален настан,⁵⁴ пројавена потреба или во рамките на проектна активност. Акцискиот план ги содржи мерките и активностите кои се неопходни да се реализираат во определената временска рамка со цел да се постигнат зададените цели и задачи и да се придонесе кон остварување дефинираната визија. Во контекст на вклучувањето за намалувањето на ризиците од катастрофи постојат два приода. Едниот е доколку се дефинира оваа област како стратешки приоритетна да се дефинираат соодветни мерки и активности. Вториот пристап е во рамките на останатите приоритети и цели, да се дефинираат соодветни мерки и активности кои ќе придонесат за успешна имплементација на стратешките приоритетни области. На пример, не може да стане збор за подобрување на водоснабдувањето или пристапот и достапноста на вода, доколку не се земат предвид и структурните и неструктурните мерки за намалување ризици од катастрофи. На пример, мерки за заштита од поплави, сеизмички градби, професионална едукација, примена на проценката на ризици и опасности, изградба на систем за рано предупредување и тревожење од поплави и останати мерки. Друг случај е заштита на природата и екосистемите, каде што мора да се применат и мерки за заштита од опасности, и тоа најчесто решенија засновани врз природата или екосистемски базирано за намалување ризици од катастрофи. Во рамките на мерките и индивидуалните активности, се утврдуваат и носителите на активностите и генералните партнерски институции. За секоја активност се дефинира индикатор на успешност/ очекуван резултат, временска рамка за спроведување, како и проценка на трошоците за реализација и потенцијалниот извор на финансирање. Проценката на финансирање може да биде дефинирана или според приближно точно утврдените парични вредности или е генерално определена на три нивоа: **мал буџет**: ● / **среден буџет**: ● ● / **висок буџет**: ● ● ●. Дефинирањето на потребните финансиски средства се определува на годишно ниво, преку буџетот на единицата на локална

54. _ На пример, по катастрофалната поројна поплава од август 2016 година во Скопје, во стратегијата на Град Скопје, „Отпорно Скопје – Стратегија за климатски промени“ се внесе и секторот за намалување ризици од катастрофи како еден од ранливите сектори за прилагодување на климатските промени, покрај секторот води, при што се утврди состојбата во секторот и приоритетите и се донесоа пакет-мерки и активности во акцискиот план..

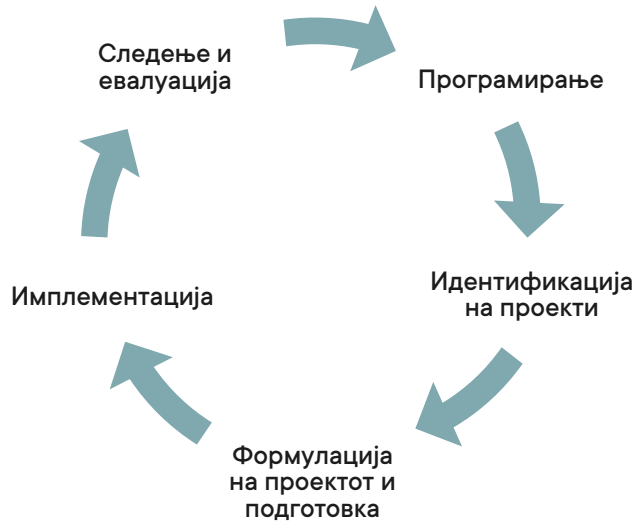
самоуправа, буџетите на субјектите на национално ниво и другите субјекти, од други извори, како и од донаторското учество или реализација на меѓународни проекти. Извори на кредибилни податоци и информации се проценките на загрозеност на подрачјето на сите ЕЛС од сите видови ризици и опасности, проценките на загрозеност од природни непогоди и други несреќи, плановите за заштита и спасување на ЕЛС, мапите на опасности и ризици, оперативните планови за различните видови природни и опасностите предизвикани од човек, како и донесените стратешки планови за намалување ризици од катастрофи.

- » **Реализација, комуникација, следење, евалуација и научени лекции** – Ова е последниот сегмент од процесот на донесување на овие стратешки документи и многу не се разликува од истата фаза кај стратешките планови за намалување ризици од катастрофи. Реализацијата потребно е да биде мултисекторска, во соработка и со учество на надлежните и компетентните субјекти, треба да е навремена, ефикасна и ефективна, во определената временска и буџетска рамка. Реализацијата на мерките и активностите има за цел да се спречи создавањето на ризикот преку намалување на постоечкиот, како и ублажување на штетните последици од идните и потенцијално новите ризици. Следењето и евалуацијата се стандардни, додека во научените лекции неопходно е да се опфатат аспектите на вклученото намалување ризици од катастрофи, со цел да се придонесе за нивно кодификување, споделување и трансформирање во едно поквалитетно ново ниво, каде што вклучувањето за намалувањето на ризиците од катастрофи ќе биде стандард и составен дел од стратешкото развојно планирање и програмирање на локално ниво. Исто така, препорачан пристап е да се сумираат добрите практики и заедно со научените лекции да се издадат во посебен документ.

3.4 Вклучување за намалувањето ризици од катастрофи во проектните интервенции за локален развој

Реализацијата на проектните интервенции за развој на локалното ниво доколку во себе го вклучува и сегментот за намалувањето на ризиците од катастрофи може да се смета како практично спроведување на целите и мерките за намалување на ризиците и за придонес кон одржливиот и отпорен развој на единиците на локалната самоуправа и граѓаните. Во овој сегмент вклучувањето за намалувањето на ризиците потребно е да го следи стандардниот циклус на управувањето со проектите, од почетната фаза на програмирање и определување на приоритетите, па сè до следењето и евалуацијата, како што е прикажано на дијаграмот подолу.

Слика 7 – Фази на циклусот на управување со проектите

Исто како во претходниот случај, прв чекор во вклучувањето за намалувањето на ризиците од катастрофи е **дијагностицирање на постојечката состојба**. Тоа значи утврдување на аспектите и тековната состојба со вклучувањето за намалувањето на ризиците од катастрофи во развојните проекти на локално ниво. Оваа постапка може да ја спроведе единицата на локалната самоуправа сама преку лицето/лицата кои ја покриваат оваа област и во координација и соработка со останатите служби или органи во чија надлежност е подготовката и реализацијата на проектите, како и во соработка со регионалните центри за управување со кризи и подрачните одделенија за заштита и спасување. За таа цел предвидено е да се користи посебна алатка **Техничка листа за проверка на вклучувањето за намалувањето ризици од катастрофи во проектните интервенции за локален развој**. Оваа алатка има за цел да го олесни процесот на дијагностицирање преку одговарање на дадените прашања што би се реализирало во инклузивна и партиципативна постапка и која би вклучувала преглед на документи и податоци и заедничка дискусија на вклучените лица. Целта што треба да се постигне во оваа фаза е да се добие увид во тековната состојба на вклученоста на областа, да се идентификуваат празнините, слабите страни и предизвиците, како и можност да се извлечат препораки за последователните активности.

Техничка листа за проверка на вклучувањето за намалувањето ризици од катастрофи во проектните интервенции за локален развој

#	ПРАШАЊЕ	Да	Во тек	Не	Коментар/ објаснување
1	Дали при програмирањето, приоритизирањето и подготовката на проектите за локален развој се вклучува намалувањето ризици од катастрофи?				
1.1	Доколку одговорот е да, да се објасни на кој начин, на пр. исполнување законски обврски, примена на документи или консултација со надлежните институции и граѓаните.				
2.	Дали во реализацијата на проектните интервенции за локален развој се користат анализи за влијанијата на катастрофите/ елементарните непогоди или алатки како што е анализа на трошоци и придобивки? ⁵⁵				
3.	Дали при идентификацијата на проектните активности, вклучувајќи ја и локацијата се консултира некој од следниве документи: Проценката на загрозеност на подрачјето на сите ЕЛС од сите видови ризици и опасности, Проценката на загрозеност од природни непогоди и други несреќи, оперативни планови за различни опасности или постоечки мапи на опасности и ризици?				
4.	Дали при идентификацијата на проектните активности, вклучувајќи ја и проектната локација се консултира и локалната заедница и се земаат предвид нивните потреби?				
5.	Дали начелото на отпорност на работите или изградбата кон природни и опасности предизвикани од човек е вклучено во проектната документација?				

⁵⁵ Анализа на трошоци и придобивки (англ. Cost-Benefit Analysis) е анализата на трошоците и придобивките и е систематски процес што се користи за да се анализираат кои одлуки да се донесат и кои да се откажат во поглед на последиците од катастрофите и влијанието за намалувањето на ризикот. Аналитичарот на трошоци и придобивки ги сумира потенцијалните награди што се очекуваат од некоја ситуација или акција и потоа ги одзема вкупните трошоци поврзани со преземањето на таа акција. https://www.aktion-deutschland-hilft.de/fileadmin/fm-dam/pdf/publikationen/ADH_Studie_EN_rev3.pdf

6.	Доколку станува збор за реконструкција или рехабилитација на инфраструктурен објект се применува правилото „Изгради повторно, подобро“? ⁵⁶				
7.	Дали во следењето на реализацијата на проектните интервенции се води сметка за опасностите и ризиците, вклучувајќи координација со надлежните органи?				
8.	Дали постои доволно знаење во ЕЛС за НРК и вклучувањето во проектните интервенции за локален развој?				
8.1	Доколку не постои доволно знаење, што е потребно тоа да се воведи или да се подобри? (објаснете)				
9	Дали постоечката рамка за вклучување за намалувањето на ризиците од катастрофи во проектните интервенции за локален развој е доволно?				
9.1	Доколку одговорот е Не, да се наведе што е потребно за да се подобри.				

⁵⁶. Изгради повторно, подобро (англ. Build Back Better) е употреба на фазите за обновување, рехабилитација и реконструкција по катастрофа за да се зголеми отпорноста на нациите и заедниците преку интегрирање на мерките за намалување на ризикот од катастрофи во обновувањето на физичката инфраструктура и општествените системи и во ревитализацијата на средствата за живот, економиите и животната средина. Извор: <https://www.undrr.org/terminology/build-back-better>

Насоки за вклучување за намалувањето на ризиците од катастрофи во проектите за локален развој

Фаза 1: Програмирање – Оваа фаза е иницијална во циклусот на раководењето со проектите и произлегува од стратешките или секторските планови и програми, односно нивните акциски планови. Се однесува на преточување на активностите во конкретни проекти кои се во врска со подобрувањето на локалниот развој. Може да бидат од најразличен профил, да произлезат од структурните или неструктурните мерки. Најчесто произлегуваат од структурните мерки и се однесуваат на изградба, или подобрување и рехабилитација на постојната локална инфраструктура. Пристапот мора да биде сеопфатен со учество и на тимот што работи на реализацијата на овие проекти од секторите, но и да вклучува лица кои се од сегментот на намалувањето на ризиците од катастрофи, како и од надлежните органи и стручни надворешни лица кои можат да придонесат за успешна реализација. Последователно, се приоритизираат проектните интервенции врз основа и на оценките на опасности и ризици и на расположивите средства. Приоритизацијата може да биде насочена кон одредена опасност, елементи на ризикот, кон одредена макро или микро локација, целосен проект или одредена фаза од реализацијата на комплексен проект. Како резултат на оваа фаза е изработка на проектна програма која ќе ги содржи основите на интерсекцијата и ќе ги вклучи наведените аспекти за намалувањето на ризици од катастрофи. Оваа фаза, како и наредните неопходно е да бидат инклузивни и партиципативни со учество на надлежните општински служби и органи, надлежните органи, како и заедницата и стручната фела.

Фаза 2: Идентификација на проектите – Во оваа фаза станува збор за прецизно идентификување на проектот, областа и одговор на проблемот, неговиот обем и природа, потребните финансиски и други ресурси, потребите на заедницата, неопходна документација за изработка на проектна документација. Во оваа фаза препорачано е да се вклучат наодите и препораките од соодветните проценки на ризици и опасности (особено елементите на ризикот како изложеноста и ранливоста на населението и критичната инфраструктура), како и плановите за опасности и мапите на опасности и ризици. Во овој процес треба да се земе предвид димензијата на ризикот од катастрофи да се вгради во структурата на проектната интервенција обезбедувајќи директно или индиректно спречување на постојните, ублажување на идните ризици и опасности, како и обезбедување отпорност на самата инфраструктура и одржливост на интервенцијата.

Фаза 3: Формулација на проектите и подготвока – Во текот на оваа фаза прецизно се формулира проектот и започнуваат практичните чекори за физичка реализација. Тоа се прави преку изработка на проектна документација и соодветни материјали, или дефинирање проектна задача доколку станува збор за неструктурни мерки. Покрај тоа се реализираат и останати активности и се применуваат алатки со кои се осигурува вклучувањето

за намалувањето ризици од катастрофи, вклучувајќи ги и последиците од климатските промени кои се нераздвојни од намалувањето на ризиците во поширок контекст. Се изработуваат студии за проценка на влијанието на животната средина, матрици на ризици, може да се подготват и анализи за трошоците и придобивките за понудените проектни решенија и се одржуваат консултативни средби и консултации со погодената заедница и организациите. Исто како претходно, практично треба да се вметнат наодите од и препораките од соодветните проценки на ризици и опасности (особено елементите на ризикот, односно изложеноста и ранливоста на населението и критичната инфраструктура), како и плановите за опасностите и мапите на опасности и ризици, особено за макро и микро локациите. Секогаш треба да се настојува пристапот да обезбеди отпорност и одржливост на проектната интервенција, како во поглед на неа, така и во поглед на околината. Во оваа фаза се утврдува и финансискиот аспект на интервенцијата, односно буџетирањето кое може да биде традиционално, од општинскиот или од државниот буџет, донатори, развојни фондови и прекугранични механизми. Финансирањето треба да го поддржи и вклучувањето за намалувањето на ризиците од катастрофи преку обезбедување доволно средства за отпорност и одржливост на интервенцијата, а притоа одлуката може да се донесе врз основа на оценките на ризици и опасности и мапите на ризици и опасности.

Фаза 4: Имплементација – Фазата за реализација на работите и активностите од проектната интервенција е сегментот во кој сето ова погореутврдено се реализира на практично ниво. Особено е важно предвиденото вклучување за намалувањето на ризиците од катастрофи да биде соодветно реализирано. Тоа може да се спроведе преку почитувањето на стандардите и процедурите и преку начинот на градба или спроведување на обврските и обезбедувањето на безбедноста и сигурноста на локацијата од природните и опасностите предизвикани од човек. Исто така, пожелно е и оваа фаза да биде инклузивна и партиципативна преку одржување на повремени консултации и информирање на надлежните органи, како и на заедницата и граѓаните.

Фаза 5: Следење и евалуација – Следењето на реализацијата на работите и активностите од проектната интервенција е вообичаена и редовна постапка со цел да му се обезбеди успешна реализација на проектот, како негова одржливост и отпорност. Следењето се реализира врз основа на рамка за следење со индикатори, во која е потребно да се вклучат и соодветни индикатори во врска со намалувањето на ризиците од катастрофи како, на пример опасностите и ризиците, изложеното и ранливо погодено население (дисагрегирани податоци), изложената и ранлива инфраструктура (сектор, тип). Исто така и во овој сегмент е многу важно да се води сметка за идентификување и кодификување на научените лекции кои можат да се применат во идните проекти.

3.5 Евалуација на вклучувањето за намалувањето ризици од катастрофи на локално ниво

Како последен од низата аспекти на вклучувањето за намалувањето на ризикот од катастрофи на локално ниво е примената на алатката за евалуацијата за намалувањето на ризикот од катастрофи. Тоа е применливо како во сегментот на стратешкото планирање и програмирање, така и во реализацијата на проектните интервенции за поддршка на локалниот развој. Всушност, овој прашалник би претставувал алатка за излезна проверка на начинот и обемот на вклучувањето за намалувањето на ризиците од катастрофи. Иако некои од прашањата и аспектите се веќе елаборирани во одделните делови, сепак како алатка придонесува за анализа на успешноста на вклучувањето, добрите практики и научени лекции, како и за препораки и идентификување на понатамошни постапки како да се обезбеди подобро интегрирање за намалувањето на ризиците во локалното развојно планирање. Оваа техничка листа претставува додадена вредност не само за евалуациите на програмите на локално ниво туку е и практична алатка која може да се примени и во рамките на фазите на евалуација на индивидуалните стратешки планови и програми, како и на проектните интервенции за локален развој. Исто така, и самите прашања можат да се вклучат во постапките на евалуацијата од надворешни субјекти или тековните внатрешни евалуации со цел за последователна анализа и подобрување на политиките и практиките на ЕЛС.

Техничка листа за евалуација на вклучувањето за намалувањето ризици од катастрофи на локално ниво

#	ОБЛАСТ	ПРАШАЊЕ	РАНГ			
			Да	Не	Делумно	Не е применливо
1	Релевантност	Дали проектната интервенција го вклучила аспектот на НРК?				
		Кои сегменти и алатки за намалување ризици од катастрофи биле применети и во кои фази на односната интервенција?				
		Дали вклучувањето за намалувањето ризици од катастрофи е во согласност со целите на локален развој?				
		Колку релевантно е вклучувањето за намалувањето ризици од катастрофи за локалните заедници, особено ранливите групи граѓани?				
		Кое е нивото на комплементарност со останатите меѓусекторски области кои се вклучени во локалниот развој?				
2	Ефективност и ефикасност	Дали целите од вклучувањето за намалувањето ризици од катастрофи се остварени?				
		Кои аспекти и фактори се клучни за нивно остварување?				
		Дали вклучувањето за намалувањето на ризикот од катастрофи придонел за напредок и градење политики и капацитетит во останатите области и сектори?				

2		На кој начин била организирана меѓуресорската и меѓусекторската соработка и координација и дали биле организирани на ефикасен и на ефективен начин?				
		Дали употребените ресурси биле доволни за реализација на вклучувањето за намалувањето ризици од катастрофи?				
		Дали потребните ресурси и средства се употребени на транспарентен начин и во согласност со политиките, нормативните рамки и стандардите?				
3	Влијание	Кое е влијанието на вклучувањето за намалувањето на ризиците од катастрофи на локално ниво? Дали тоа е позитивно или негативно?				
		Во кој обем вклучувањето за намалувањето ризици од катастрофи има влијание врз отпорноста и одржливиот развој на ЕЛС, особено среднорочниот и долгорочниот?				
		Кои разлики во програмирањето, планирањето и интервенцијата на проекти на локално ниво може да се забележат како резултат на вклучувањето за намалувањето ризици од катастрофи?				

2		На кој начин била организирана меѓуресорската и меѓусекторската соработка и координација и дали биле организирани на ефикасен и на ефективен начин?				
		Дали употребените ресурси биле доволни за реализација на вклучувањето за намалувањето ризици од катастрофи?				
		Дали потребните ресурси и средства се употребени на транспарентен начин и во согласност со политиките, нормативните рамки и стандардите?				
3	Влијание	Кое е влијанието на вклучувањето за намалувањето на ризиците од катастрофи на локално ниво? Дали тоа е позитивно или негативно?				
		Во кој обем вклучувањето за намалувањето ризици од катастрофи има влијание врз отпорноста и одржливиот развој на ЕЛС, особено среднорочниот и долгорочниот?				
		Кои разлики во програмирањето, планирањето и интервенцијата на проекти на локално ниво може да се забележат како резултат на вклучувањето за намалувањето ризици од катастрофи?				

4.	Одржливост и научени лекции	Кои се придобивките за ЕЛС од вклучувањето за намалувањето на ризиците од катастрофи во локалното стратешко и развојно планирање и проектните интервенции?				
		Кои се придобивките за засегнатите страни и заедниците?				
		Кои се главните фактори кои влијаеле на процесот и успешноста на вклучувањето за намалувањето ризици од катастрофи на локално ниво?				
		Во кој обем ЕЛС е спремна да продолжи со вклучувањето за намалувањето на ризиците од катастрофи во иднина и како?				
		Во кој обем би биле вклучени идентификуваните потреби на заедниците, особено на ранливите групи и како тие би придонеле за реализација на активностите?				
		Кои се силните и слабите страни од процесот на вклучување за намалувањето ризици од катастрофи на локално ниво?				
		Дали може да се идентификуваат добри практики од вклучувањето за намалувањето на ризиците од катастрофи?				
		Кои се научените лекции и како тие можат да придонесат за подобрување на отпорноста на локално ниво?				
		Кои се препораките за понатаму?				

4. Заклучоци

4. Заклучоци

Сеопфатното вклучување за намалувањето на ризиците од катастрофи е од есенцијално значење за постигнување одржлив и отпорен развој на локално ниво. Тој процес се протега од донесувањето на стратешки планови за намалување ризици од катастрофи, преку вклучувањето во локалните стратешки и секторски програми и планови, па сè до соодветната интеграција во проектните интервенции за локален развој. Овој пристап, иако досега не е практично разработен на глобално, национално и локално ниво, а вклучувањето не е целосно реализирано и на стратешко и на секторско ниво, сепак е нагласен и приоритизиран како во глобалните рамки за одржлив и отпорен развој, така и во рамките на националните политики и нормативните рамки.

Потребата е идентификувана, присутна и поради тоа овие насоки се основата за започнување на еден системски процес на вклучување за намалувањето на ризиците од катастрофи на локално ниво. Еден сегмент што недостасува во овој момент е дефинирање насоки за вклучување за намалувањето ризици од катастрофи во секторските планови и програми. Сепак, со оглед на постојното ниво на вклучување или подобро речено отсуство на вклучувањето на стратешко и проектно ниво, логичниот редослед би бил да се применат овие насоки, да се изградат соодветни капацитети на општинската администрација во единиците на локална самоуправа, па да се премине на идентификувањето на посебните секторски пристапи на интегриран и инклузивен начин.

Имајќи го сето ова предвид, единиците на локалната самоуправа ги имаат неопходните насоки и алатки да го иницираат процесот на поблиско вклучување за намалувањето ризици од катастрофи во нивните стратешки и развојни рамки и програмски и плански документи. Следниот чекор би била дисеминација на материјалот, одржување сесии за сензибилизација на носителите на одлуки и креаторите на локалните политики, заедно со експертите од општинската администрација, за создавање една критична маса на професионални ресурси за започнување на циклусот на вклучување. Последователно, следуваат носењето на стратешките програми и планови, идентификувањето на можностите за изработка на соодветни проекти и дијагностика на постојните.

Библиографија

- › Popovski, V., Trenovski, B., Popovski, T. Municipal Crisis Management Response to COVID-19 Pandemics, Municipal Financing and Affected Services in the Republic of North Macedonia. UNDP. 2020.
- › Vasko Popovski. DRR Chapter for the 4th National Communication on Climate Change (Report). UNDP. 2021
- › Vasko Popovski. Development of the Guidance Notes on DRR Mainstreaming in the National Development Plans (Review Report). 2021.
- › Васко Поповски. Студија за јавни политики за управување со кризи. ИДСЦС. 2021.
- › Мартин Тодевски, Ивана Куркчиева. Развој и координација на политиките и стратегиите и управување со човечки ресурси во единиците на локалната самоуправа. Центар за управување со промени, Асоцијација за менаџмент консалтинг МКА-2000, Центар за истражувачко новинарство СКУП. 2018.
- › European Union Civil Protection. Peer Review – Report North Macedonia 2018. 2019.
- › UNDP. Disaster Risk Reduction Capacity Assessment Report for Former Yugoslav Republic of Macedonia. 2011.
- › UNESCAP. Mainstreaming Disaster Risk Reduction for Sustainable Development: A Guidebook for the Asia-Pacific. 2017.
- › UNISDR. Words into Action Guidelines. Implementation guide for local disaster risk reduction and resilience strategies. A companion for implementing the Sendai Framework Target E. 2018.
- › Министерство за локална самоуправа. Програма за одржлив локален развој и децентрализација 2021 – 2026. 2021.

Веб-ресурси

- ▶ **Канцеларија на Обединетите нации за намалување ризици од катастрофи**
<https://www.undrr.org/terminology/disaster-risk-reduction>
<https://www.undrr.org/terminology/structural-and-non-structural-measures>
<https://www.undrr.org/publication/disaster-risk-reduction-and-resilience-2030-agenda-sustainable-development>
<https://www.undrr.org/terminology/build-back-better>
- ▶ **Светска здравствена организација**
<https://covid19.who.int/region/euro/country/mk>
- ▶ **Договор за клима од Париз**
https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXVII-7-d&chapter=27&clang=en
- ▶ **Обединети нации, Цели за одржлив развој**
<https://sdgs.un.org/goals>
<https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/2157sendaiframeworkfordrren.pdf>
<https://www.un.org/sustainabledevelopment/development-agenda/>
- ▶ **Меѓународна стратегија на Обединетите нации за намалување ризици од катастрофи**
https://www.unisdr.org/files/7817_UNISDRTerminologyEnglish.pdf
https://www.unclearn.org/wp-content/uploads/library/unisdr_-_57399_drrresiliencepublicreview.pdf
- ▶ **Документација на Обединетите нации**
<https://research.un.org/en/docs/dev>
- ▶ **Социјален и економски комитет на Обединети нации за Азија и Пацификот**
https://www.unescap.org/sites/default/files/publication_WEBdrr02_Mainstreaming.pdf
<https://www.unescap.org/sites/default/d8files/knowledge-products/Mainstreaming%20DRR%20in%20Development%20Planning%20and%20Finance%20by%20P.G%20Dhar%20Chakrabarti.pdf>
- ▶ **Сендаи рамка за намалување на ризикот од непогоди**
<https://sustainabledevelopment.un.org/frameworks/sendaiframework>
- ▶ **Програма за развој на Обединетите нации**
<https://www.cadri.net/system/files/2021-06/FYR-Macedonia-DRR-Capacity-Assessment-Report-2011.pdf>
- ▶ **Програма за развој на Вардарски плански регион 2021 – 2026**
<https://vardarregion.gov.mk/web/wp-content/uploads/2021/08/Programa-za-Razvoj-na-Vardarski-Planski-region-2021-2026.pdf>
- ▶ **Програма за развој на Југозападен плански регион 2021–2026**
https://southwestregion.mk/web/wp-content/uploads/2021/07/FinalnaPrograma_JUGOZAPADEN-Planski-Region-2021-2026.pdf
- ▶ **Програма за развој на Источен плански регион 2021 – 2026**
https://eastregion.mk/wp-content/uploads/2022/02/Програма-за-развој-на-Источен-плански-регион-2021-2026_v2_2.pdf

- ▶ Програма за развој на Полошки плански регион 2021 – 2026
https://rdcpolog.mk/web/wp-content/uploads/2021/08/Програма-за-развој-на-Полошки-плански-регион-2021-2026-финална-нацрт-верзија_08.04.2021-1.pdf
- ▶ Институт за демократија „Социетас Цивилис“ – Скопје, Стратешки планови за намалување ризици од несреќи и катастрофи.
<https://idscs.org.mk/mk/2022/02/01/стратешки-планови-за-намалување-на-ри/>
- ▶ Стратегија за климатски промени Отпорно Скопје
<https://skopje.gov.mk/media/4051/resilient-skopje-strategy-eng.pdf>
- ▶ Рамковна конвенција на Обединетите нации за климатски промени
<https://unfccc.int/sites/default/files/resource/mkdnc3.pdf>
- ▶ Министерство за локална самоуправа
https://mls.gov.mk/images/files/POLRD_2021-2026_MK_so%20korekcii_Final.pdf
[https://mls.gov.mk/images/files/Akciski%20plan%20mk%20\(1\).pdf](https://mls.gov.mk/images/files/Akciski%20plan%20mk%20(1).pdf)
- ▶ Методологија за спроведување аспекти на климатски промени во просторното планирање со фокус на националниот просторен план
https://api.klimatskipromeni.mk/data/rest/file_download/40db321ed2ac26536dda473b3556686a416522bf669183d764ad723fd1070665.pdf
- ▶ Меѓународна унија за заштита на природата
<https://portals.iucn.org/library/sites/library/files/documents/2020-020-Mk.pdf>
- ▶ Aktion Deutschland Hilft
https://www.aktion-deutschland-hilft.de/fileadmin/fm-dam/pdf/publikationen/ADH_Studie_EN_rev3.pdf

5. Прилози

Техничка листа за проверка на вклучувањето за намалувањето ризици од катастрофи во стратешките и развојните плански документи на локално ниво

#	ПРАШАЊЕ	Да	Во тек	Не	Коментар/ објаснување
Општ дел: Намалување ризици од катастрофи на локално ниво					
1	Дали е донесен Стратешки план за намалување ризици од катастрофи или друг стратешки план од оваа област?				
2	Дали се донесени некои од следниве стратегии: климатски промени, урбана отпорност?				
2.1	Доколку е донесена некоја од овие стратегии, дали намалувањето на ризиците од катастрофи е вклучено во неа?				
3	Дали е донесена и редовно се ажурира Проценката на загрозеност на подрачјето на сите ЕЛС од сите видови ризици и опасности				
4	Дали е донесена и редовно се ажурира Проценката на загрозеност од природни непогоди и други несреќи?				
5	Дали е донесен и редовно се ажурира Планот за заштита и спасување на ЕЛС?				
6	Дали се донесени оперативни планови за различни опасности (поплави, пожари и др.)?				
7	Дали се изработени и се применуваат мапи на опасности и ризици за подрачјето на ЕЛС?				
Дел: Стратешко и развојно планирање на локално ниво					
8	<ul style="list-style-type: none"> » Дали е донесена стратегија или стратешки план за развојот на ЕЛС? » Доколку е донесен ваков документ, дали е НРК вклучено? » Доколку НРК е вклучено, тоа е евидентно, на пример во профилот на ЕЛС, визијата, мисијата и целта, приоритетите, целите, активностите, буџетите. 				

9	<ul style="list-style-type: none"> » Дали во донесените секторски програми и планови е НРК вклучено? » Доколку НРК е вклучено, тоа е евидентно, на пример во приоритетите, целите, активностите, буџетите и слично. 				
10	Дали проценките од точките 3 и 4 се употребуваат при изработката на стратешките развојни планови и програми?				
11	Дали проценките од точките 3 и 4 се употребуваат при изработката на секторските планови и програми?				
12	Дали проценките од точките 3 и 4 се употребуваат при формулирањето и реализирањето на развојните проекти?				
13	Дали плановите од точките 5 и 6 се употребуваат при изработката на стратешките развојни планови и програми?				
14	Дали плановите од точките 5 и 6 се употребуваат при изработката на секторските планови и програми?				
15	Дали плановите од точките 5 и 6 се употребуваат при формулирањето и реализирањето на развојните проекти?				
16	Дали поддршката за НРК од страна на ЕЛС е доволна и НРК е еден од приоритетите на локално ниво?				
17	Дали постои доволно знаење во ЕЛС за НРК и вклучувањето?				
17.1	Доколку не постои доволно знаење, што е потребно тоа да се воведи или да се подобри? (објаснете)				
18	Дали постојат задоволителни човечки ресурси со потребно знаење за НРК кои би можеле да учествуваат во вклучувањето на НРК на локално ниво?				

Техничка листа за проверка на вклучувањето за намалувањето ризици од катастрофи во проектните интервенции за локален развој

#	ПРАШАЊЕ	Да	Во тек	Не	Коментар/ објаснување
1	Дали при програмирањето, приоритизирањето и подготовката на проектите за локален развој се вклучува намалувањето ризици од катастрофи?				
1.1	Доколку одговорот е да, да се објасни на кој начин, на пр. исполнување законски обврски, примена на документи или консултација со надлежните институции и граѓаните.				
2.	Дали во реализацијата на проектните интервенции за локален развој се користат анализи за влијанијата на катастрофите/ елементарните непогоди или алатки како што е анализа на трошоци и придобивки? ⁵⁷				
3.	Дали при идентификацијата на проектните активности, вклучувајќи ја и локацијата се консултира некој од следниве документи: Проценката на загрозеност на подрачјето на сите ЕЛС од сите видови ризици и опасности, Проценката на загрозеност од природни непогоди и други несреќи, оперативни планови за различни опасности или постоечки мапи на опасности и ризици?				
4.	Дали при идентификацијата на проектните активности, вклучувајќи ја и проектната локација се консултира и локалната заедница и се земаат предвид нивните потреби?				
5.	Дали начелото на отпорност на работите или изградбата кон природни и опасности предизвикани од човек е вклучено во проектната документација?				

⁵⁷. Анализа на трошоци и придобивки (англ. Cost-Benefit Analysis) е анализата на трошоците и придобивките и е систематски процес што се користи за да се анализираат кои одлуки да се донесат и кои да се откажат во поглед на последиците од катастрофите и влијанието за намалувањето на ризикот. Аналитичарот на трошоци и придобивки ги сумира потенцијалните награди што се очекуваат од некоја ситуација или акција и потоа ги одзема вкупните трошоци поврзани со преземањето на таа акција. https://www.aktion-deutschland-hilft.de/fileadmin/fm-dam/pdf/publikationen/ADH_Studie_EN_rev3.pdf

6.	Доколку станува збор за реконструкција или рехабилитација на инфраструктурен објект се применува правилото „Изгради повторно, подобро“? ⁵⁸				
7.	Дали во следењето на реализацијата на проектните интервенции се води сметка за опасностите и ризиците, вклучувајќи координација со надлежните органи?				
8.	Дали постои доволно знаење во ЕЛС за НРК и вклучувањето во проектните интервенции за локален развој?				
8.1	Доколку не постои доволно знаење, што е потребно тоа да се воведо или да се подобри? (објаснете)				
9	Дали постоечката рамка за вклучување за намалувањето на ризиците од катастрофи во проектните интервенции за локален развој е доволно?				
9.1	Доколку одговорот е Не, да се наведе што е потребно за да се подобри.				

⁵⁸ Изгради повторно, подобро (англ. Build Back Better) е употреба на фазите за обновување, рехабилитација и реконструкција по катастрофа за да се зголеми отпорноста на нациите и заедниците преку интегрирање на мерките за намалување на ризикот од катастрофи во обновувањето на физичката инфраструктура и општествените системи и во ревитализацијата на средствата за живот, економиите и животната средина. Извор: <https://www.undrr.org/terminology/build-back-better>

Техничка листа за евалуација на вклучувањето за намалувањето ризици од катастрофи на локално ниво

#	ОБЛАСТ	ПРАШАЊЕ	РАНГ			
			Да	Не	Делумно	Не е применливо
1	Релевантност	Дали проектната интервенција го вклучила аспектот на НРК?				
		Кои сегменти и алатки за намалување ризици од катастрофи биле применети и во кои фази на односната интервенција?				
		Дали вклучувањето за намалувањето ризици од катастрофи е во согласност со целите на локален развој?				
		Колку релевантно е вклучувањето за намалувањето ризици од катастрофи за локалните заедници, особено ранливите групи граѓани?				
		Кое е нивото на комплементарност со останатите меѓусекторски области кои се вклучени во локалниот развој?				
2	Ефективност и ефикасност	Дали целите од вклучувањето за намалувањето ризици од катастрофи се остварени?				
		Кои аспекти и фактори се клучни за нивно остварување?				
		Дали вклучувањето за намалувањето на ризикот од катастрофи придонел за напредок и градење политики и капацитетит во останатите области и сектори?				

2		На кој начин била организирана меѓуресорската и меѓусекторската соработка и координација и дали биле организирани на ефикасен и на ефективен начин?				
		Дали употребените ресурси биле доволни за реализација на вклучувањето за намалувањето ризици од катастрофи?				
		Дали потребните ресурси и средства се употребени на транспарентен начин и во согласност со политиките, нормативните рамки и стандардите?				
3	Влијание	Кое е влијанието на вклучувањето за намалувањето на ризиците од катастрофи на локално ниво? Дали тоа е позитивно или негативно?				
		Во кој обем вклучувањето за намалувањето ризици од катастрофи има влијание врз отпорноста и одржливиот развој на ЕЛС, особено среднорочниот и долгорочниот?				
		Кои разлики во програмирањето, планирањето и интервенцијата на проекти на локално ниво може да се забележат како резултат на вклучувањето за намалувањето ризици од катастрофи?				

4.	Одржливост и научени лекции	Кои се придобивките за ЕЛС од вклучувањето за намалувањето на ризиците од катастрофи во локалното стратешко и развојно планирање и проектните интервенции?				
		Кои се придобивките за засегнатите страни и заедниците?				
		Кои се главните фактори кои влијаеле на процесот и успешноста на вклучувањето за намалувањето ризици од катастрофи на локално ниво?				
		Во кој обем ЕЛС е спремна да продолжи со вклучувањето за намалувањето на ризиците од катастрофи во иднина и како?				
		Во кој обем би биле вклучени идентификуваните потреби на заедниците, особено на ранливите групи и како тие би придонеле за реализација на активностите?				
		Кои се силните и слабите страни од процесот на вклучување за намалувањето ризици од катастрофи на локално ниво?				
		Дали може да се идентификуваат добри практики од вклучувањето за намалувањето на ризиците од катастрофи?				
		Кои се научените лекции и како тие можат да придонесат за подобрување на отпорноста на локално ниво?				
		Кои се препораките за понатаму?				

Информации за проектот

Проектот „Подобрен капацитет за управување со кризи на општините во Северна Македонија“ цели кон зајакнување на стратешкото управување со кризи во осум избрани општини, и прикажување на процесот на развој на локални стратешки планови за намалување на ризици од несреќи и катастрофи. Преку проектот ќе се анализира правната и институционалната поставеност на системот за управување со кризи, улогата на општините која ја предвидува, и ќе се идентификуваат системските празнини и предизвици. Проектот е финансиран од Обединетото Кралство, преку Британската Амбасада во Скопје.

За повеќе информации околу проектот, контактирајте ги:

Миша Поповиќ, Проектен координатор | misha@idscs.org.mk

Марко Панковски, Проектен истражувач | pankovski@idscs.org.mk

Сара Јанеска, Проектен асистент | sara@idscs.org.mk

Информации за ИДСЦС

ИДСЦС е тинк тенк организација која го истражува развојот на доброто управување, владеењето на правото и европските интеграции на Македонија. ИДСЦС има мисија да ја помогне граѓанската вклученост во носењето на одлуки и да ја зајакне партиципативната политичка култура. Преку зајакнување на слободарските вредности, ИДСЦС придонесува кон соживот помеѓу различностите.

Контакт податоци за ИДСЦС:

Адреса: ул. Мирослав Крлежа бр. 52/1 /2, 1000 Скопје

Тел. бр./ факс: +389 2 3094 760 ,

електронска пошта: contact@idscs.org.mk

Информации за авторот

М-р Васко Поповски е независен консултант и практичар со повеќегодишно искуство во областите на управување со намалување на ризици од катастрофи, управување со кризи, иновации за отпорност. Неговата експертиза во професионалните области од делување се протега во државите од регионот на Европа и Централна и Југоисточна Азија. Има завршено правен факултет, постдипломски студии по политички науки и е докторски кандидат по безбедносни науки. Во текот на 2018/2019 година како Фулбрајт стипендист и гостин-научник беше дел од тимот на Центарот за истражување на катастрофи при Универзитетот во Делавер, САД при што реализираше дел од своето научно истражување на темата на отпорност и моделот на отпорно општество и учествуваше во реализација на наставниот курикулум.

